

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA OBČANSKÉHO PRÁVA

TÉMA DIPLOMOVÉ PRÁCE:

POSTAVENÍ VĚŘITELŮ V KONKURSU

DIPLOMANTKA: VLADISLAVA NOVICKÁ, 5. ROČNÍK, TRÁVNÍ 1522, 583 01 CHOTĚBOŘ

VEDOUcí DIPLOMOVÉ PRÁCE: JUDR. PETR SMOLÍK, PH.D.

2007

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila
prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Radmila Šimová

OBSAH:

1.	ÚVOD.....	4
1.1.	ZMĚNA ÚPRAVY POSTAVENÍ VĚŘITELŮ	4
1.2.	NÁSTIN HLAVNÍCH CÍLŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	4
2.	KONKURS JAKO PRÁVNÍ POJEM A JEHO HISTORICKÁ VÝCHODISKA	5
2.1.	KONKURS JAKO PRÁVNÍ POJEM A JEHO ZÁKONNÁ DEFINICE	5
2.2.	HISTORICKÝ EXKURZ DO PRÁVNÍ ÚPRAVY KONKURSNÍHO ŘÍZENÍ.....	6
3.	PŘÍČINY A VZNIK NOVÉHO INSOLVENČNÍHO ZÁKONA	9
3.1.	VÝCHODISKA VZNIKU NOVÉHO INSOLVENČNÍHO ZÁKONA	9
3.2.	NOVÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA INSOLVENČNÍHO ZÁKONA	11
3.2.1.	<i>Nový insolvenční zákon.....</i>	<i>11</i>
3.2.2.	<i>Systematika nového insolvenčního zákona a jeho nové instituty.....</i>	<i>12</i>
3.2.3.	<i>Nové instituty insolvenčního zákona.....</i>	<i>13</i>
4.	POSTAVENÍ VĚŘITELŮ V INSOLVENČNÍM, RESP. KONKURSNÍM	15
ŘÍZENÍ.....	15	
4.1.	POJEM KONKURSNÍ VĚŘITEL.....	15
4.2.	POJEM INSOLVENČNÍ VĚŘITEL	16
4.3.	TYPY VĚŘITELŮ	19
4.3.1.	<i>Členění věřitelů podle úpravy zákona o konkurzu a vyrovnání.....</i>	<i>19</i>
4.3.2.	<i>Dělení věřitelů dle úpravy insolvenčního zákona.....</i>	<i>23</i>
4.4.	SPOLEČNÝ ZÁJEM VĚŘITELŮ JAKO PRÁVNÍ POJEM.....	29
5.	ÚLOHA INSOLVENČNÍHO VĚŘITELE V JEDNOTLIVÝCH FÁZÍCH	30
INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ.....	30	
5.1.	NÁVRHOVÁ FÁZE A POSTAVENÍ INSOLVENČNÍHO VĚŘITELE V NÍ	30
5.2.	FÁZE ZAHÁJENÍ INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ A POSTAVENÍ INSOLVENČNÍHO VĚŘITELE V NÍ.	34
5.3.	FÁZE STANOVENÍ ZPŮSOBU ŘEŠENÍ ÚPADKU A POSTAVENÍ INSOLVENČNÍHO VĚŘITELE	38
V NÍ	38	
5.4.	FÁZE ZJIŠŤOVÁNÍ MAJETKOVÉ PODSTATY A ÚLOHA VĚŘITELE V NÍ.....	41
5.5.	FÁZE ZPENĚŽENÍ MAJETKOVÉ PODSTATY A POSTAVENÍ VĚŘITELŮ V NÍ.....	43
5.6.	FÁZE NAKLÁDÁNÍ S VÝTĚŽKEM ZPENĚŽENÍ MAJETKOVÉ PODSTATY A POSTAVENÍ	44
VĚŘITELŮ V NÍ.....	44	
5.7.	ZRUŠENÍ KONKURZU A ÚLOHA VĚŘITELŮ V TĚTO FÁZI.....	45
6.	VĚŘITELSKÉ ORGÁNY A JEJICH ÚLOHA V INSOLVENČNÍM ŘÍZENÍ ..	46
6.1.	SCHŮZE VĚŘITELŮ	46
6.2.	VĚŘITELSKÝ VÝBOR	48
6.3.	ZÁSTUPCE VĚŘITELŮ.....	51
6.4.	POSTAVENÍ VĚŘITELŮ VE VZTAHU K INSOLVENČNÍMU SPRÁVCI	52
7.	ZÁVĚR.....	54
8.	POUŽITÁ LITERATURA.....	57

1. Úvod

1.1. Změna úpravy postavení věřitelů

Konkursní řízení jako takové má své kořeny v dávné minulosti, existovalo již v období římského impéria a odtud se jeho základy v pozměněné podobě objevují i dnes. Je a vždy to byl institut, který měl řešit situaci úpadku dlužníka, jenž má více věřitelů, kterým není s ohledem na dlužníkovu situaci zaručeno plné uspokojení jejich pohledávek z majetku onoho dlužníka. Již právě z důvodu absence takové záruky nelze postavení věřitelů v řízení o konkursu rozhodně označit za záviděníhodné. Naštěstí kvalita tohoto postavení je ovlivnitelná, neboť závisí do značné míry na kvalitě právních norem, jež takové postavení upravují. S postupným zlepšováním a zkvalitňováním právní úpravy, dříve konkursního, dnes již insolvenčního řízení, proto dochází k tomu, že postavení insolvenčních věřitelů je v mnoha ohledech stále vylepšováno. Právě s tímto cílem byl také vypracován a přijat nový zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, jinak nazvaný insolvenční zákon (dále též „IZ“ nebo „insolvenční zákon“), který přináší, resp. má přinést, řadu pozitivních změn, mezi jinými i posílení pozice konkursních věřitelů.

Nedokonalost zákona č. 328/1991 Sb. o konkursu a vyrovnání (dále též „ZKV“ nebo „zákon o konkursu a vyrovnání“), nahrazeného výše zmíněným zákonem, která spočívala rovněž ve slabém postavení věřitelů v konkursním řízení, byla zaviněna především neexistencí předchozí úpravy, na kterou by mohl zákon o konkursu a vyrovnání plyně navázat, a ze které by mohli tvůrci tohoto zákona čerpat tolik potřebné zkušenosti a inspiraci. Tuto nedokonalost se snažila více či méně úspěšně odstranit celá řada novelizací, které zohledňovaly především negativní zkušenosti s aplikací zákona o konkursu a vyrovnání v praxi konkurzních soudů.

Se stejnou snahou byl přijat i zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, který s konečnou platností nabude účinnosti 1.1.2008.

1.2. Nástin hlavních cílů diplomové práce

Cílem mé diplomové práce je především reakce na vydání nového insolvenčního zákona č. 182/2006 Sb. Zejména se v této práci zabývám postavením a úlohou insolvenčního věřitele v rámci insolvenčního řízení. Téma jsem zvolila s ohledem na změnu stávající právní úpravy, jež má do budoucna směřovat spíše k sanačním formám řešení úpadku, narozdíl od stávající

likvidační formy řešení úpadku dlužníka cestou konkursního řízení. Zajímalo mě, zda změny, jež přináší nový insolvenční zákon, znamenají celkovou proměnu institutu konkursu, případně zda se tyto změny nějak dotknou samotných věřitelů, jejich práv a postavení. Je jasné, že případné nedostatky této nové právní úpravy insolvenčního řízení, odhalí až budoucí praxe. Musela jsem tudíž zatím vycházet pouze a především z insolvenčního zákona jako takového, přičemž jsem se snažila zejména vysvětlit novoty obsažené v této právní úpravě, s tím, že pro lepší pochopení jsem se pokusila místy o stručnou komparaci se stávající, dosud ještě účinnou právní úpravou, obsaženou v zákoně č. 328/ 1991 Sb. o konkursu a vyrovnání, jehož platnost a účinnost skončí ke dni účinnosti nového insolvenčního zákona.

Má práce je do určité míry také pokusem o zhodnocení kladů a záporů insolvenčního zákona, a to alespoň podle možností, které mi současná fáze procesu vstupování nového insolvenčního zákona v život v tuto chvíli umožňuje.

2. Konkurs jako právní pojem a jeho historická východiska

2.1. Konkurs jako právní pojem a jeho zákonná definice

Pojem konkurs vychází z latinského concursus creditorum, kde výraz „concursum“¹ označuje jakousi mnohost a výraz „creditor“ v překladu označuje věřitele. Tedy jedná se o označení pro několik, popř. mnoho věřitelů, kteří mají za cíl co možná nejvyšší uspokojení svých pohledávek vůči dlužníku. Konkursní řízení se tedy vyznačuje tím, že na jedné straně existuje více pohledávek různých věřitelů a na druhé straně stojí dlužník, jako subjekt, který se dostává do úpadku a má problém se splácením svých splatných závazků. Věřitelé jsou v tomto řízení hnáni základním motivem, a tím je uspokojení jejich pohledávek z majetku dlužníka. Vzhledem k tomu, že se dlužník v konkursním řízení dostává do situace, kdy má více věřitelů, jejichž požadavky na uspokojení z majetku dlužníka se neshodují s finančními a majetkovými možnostmi tohoto dlužníka, je nutné, v zájmu spravedlivého uspokojení věřitelů, na tento stav reagovat specifickou formou řízení. Pokud bychom totiž zvolili místo

¹ PRAŽÁK, J.M., NOVOTNÝ F., SEDLÁČEK J., Latinsko-český slovník, Praha, Česko-slovenská grafická unie, a.s., 1940

toho formu běžného civilního řízení, mohlo by dojít ke zvýhodnění jednoho, popř. více jednotlivých věřitelů na úkor ostatních věřitelů dlužníka.²

Pojem konkursu není v dřívější úpravě zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání přímo definován. Pojem konkurz nepřímo definuje ust. § 1 odst. 1 ZKV, který jako účel zákona označuje: „uspořádání majetkových poměrů dlužníka, který je v úpadku.“ Pojem úpadek je dále definován následovně: „Dlužník je v úpadku, jestliže má více věřitelů a není schopen po delší dobu plnit své splatné závazky. Jestliže dlužník zastavil platby, má se za to, že není schopen po delší dobu plnit své splatné závazky.“ „Fyzická osoba, je-li podnikatelem, a právnická osoba je v úpadku i tehdy, jestliže je předlužena. O předlužení jde tehdy, jestliže tato osoba má více věřitelů a jestliže její splatné závazky jsou vyšší než její majetek; do ocenění dlužníkovy majetku se zahrne i očekávaný výnos z pokračující podnikatelské činnosti, lze-li příjem převyšující náklady při pokračování podnikatelské činnosti důvodně předpokládat.“ Cílem konkursu a vyrovnání, jako dvou možností řešení úpadku dlužníka, je dosáhnout poměrného uspokojení věřitelů z majetku tvořícího konkursní podstatu, a to za podmínek stanovených zákonem o konkursu a vyrovnání.

Nový insolvenční zákon naopak konkurs v ust. § 244 definuje jako jeden ze způsobů řešení úpadku, který spočívá v tom, že na základě rozhodnutí o prohlášení konkursu jsou zjištěné pohledávky věřitelů zásadně poměrně uspokojeny z výnosu zpeněžení majetkové podstaty s tím, že neuspokojené pohledávky nebo jejich části nezanikají, pokud zákon nestanoví jinak.³

2.2. Historický exkurz do právní úpravy konkursního řízení

Konkursní řízení, ostatně jako téměř každý právní institut, prošlo určitým historickým vývojem, který jej v mnoha ohledech poznamenal. S řízením, které se podobalo dnešnímu konkursnímu řízení, se setkáváme již v římském právu. Konkursní řízení za dob římského impéria ovšem nerozlišovalo mezi exekucí majetku dlužníka a mezi poměrným uspokojením věřitelů v rámci konkursu, obě řízení byla postavena takřikajíc na roveň. V římském právu řízení zahajoval vždy věřitel buď jako samonavrhovatel nebo spolu s jinými věřiteli. Poté většinou praetor dal dlužníku možnost dluh vyrovnat a po marném uplynutí lhůty vyzval věřitele formou dekretu ke zvolení jednatele (obdoba konkursního, popř. insolvenčního

² WINTEROVÁ, A. A KOLEKTIV, Civilní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2006, s.625

³ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část 2,3, § 244

správce). Úloha věřitelů končila tím, že se dohodly podmínky pro zpeněžení majetku dlužníka a zásady pro konečné a většinou pouze poměrné uspokojení věřitelů.

Středověk, spolu s postupným rozvojem obchodu, zvláště ve svobodných italských městech, později i v dalších částech Evropy, přinesl potřebu lépe zpracovat principy a postupy v rámci konkursního řízení.⁴

Počáteční vývoj tohoto právního odvětví u nás zaznamenáváme již od konce 17.století. Hlavním impulsem pro zdokonalování tohoto právního odvětví byl především postupný trend zadlužování šlechty na konci 16. století, kterou vyvolala cenová revoluce a postupné zvyšování nároků nákladného šlechtického života. Druhým důvodem byl „státní bankrot“, jež byl způsobem především výrobou a uvedením do oběhu méněcenných „dlouhých mincí“.

Jednu z prvních právních úprav v oblasti konkursního řízení, obsahuje Obnovené zřízení zemské z roku 1627. Tato právní kodifikace obsahovala rovněž postup v úhradě předluženého majetku dlužníka.

K osamostatnění konkurzního řízení dochází až v roce 1637, a to císařským reskriptem ze dne 29.srpna 1637 a mistodržitelským patentem ze dne 23. listopadu 1637. Došlo jimi ke změně postavení věřitelů, tak, že všichni věřitelé měli být úředně vyzváni k přihlášení svých nároků vůči majetku dlužníka. Přihlášení nároků bylo pojištěno stanovením propadné lhůty, v níž měla být pohledávka věřitele k úpadci přihlášena. Byla stanovena povinnost intabulace, která byla provedena do tzv. kvaternů, jež byly zřízeny pro účely provedení konkurzu.⁵

Vývoj pokračoval vydáním tzv. Deklaratorií a Novell roku 1640, kde byla konkurzu věnována zvláštní část a Novelly je možné současně považovat za první český konkursní řád. Na Novelly posléze navazovaly Deklaratorie z 9.zář 1644 a z 9.ledna 1646 a 4.června 1648. S právní úpravou, založenou těmito právními předpisy, se řídila pravidla konkursu prakticky až do roku 1781, kdy byl vydán Josefínský konkursní řád. Ten představoval komplexní úpravu. Postavení věřitelů zde bylo upraveno tak, že řízení se zahajovalo na návrh dlužníka, případně žalobou věřitele či věřitelů, podanou k soudu, kde věřitel musel prokázat existenci splatné pohledávky. Jediným způsobem ukončení konkurzu bylo zaplacení pohledávky dlužníkem, popř. byla dlužníku dána možnost slíbit brzké splnění, jinak musel sestavit seznam majetku a závazků a věřitelé byli úředně vyzváni k přihlášení svých pohledávek formou žaloby. Průběh konkursního řízení měli poté věřitelé možnost ovlivňovat za pomoci institutu, kterým byl tříčlenný věřitelský výbor, jež dohlížel na věřitelské zájmy. V této době

⁴ SCHELLEOVÁ I., Konkurs a vyrovnání, 2. doplněné vydání, Praha, EUROLEX BOHEMIA, 2004, s.65

⁵ SCHELLEOVÁ I., Konkurs a vyrovnání, 2. doplněné vydání, Praha, EUROLEX BOHEMIA, 2004, s. 67

však hlavním problémem byla přílišná zdlouhavost řízení a rovněž jeho nákladnost, jež byla způsobena faktem, že konkurz byl ukončen teprve plným uspokojením pohledávek všech věřitelů. Jako lepší řešení konkurzu byl vnímán až konkursní řád z prosince 1868. Z pohledu postavení věřitele zde platila především zásada stejného nakládání s věřiteli a věřitelé byli řazeni do tříd obdobně jako v josefinském konkursním řádu. Samotné řízení se rozpadalo do dvou částí, a to na řízení zahajovací a vlastní konkursní řízení. Zahajovací řízení pouze zkoumalo podmínky k zahájení konkurzního řízení a pokud zde nebyla shledána nějaká vada, konkursní řízení mohlo pokračovat. I zde byl věřitelský výbor, jenž byl obligatorním orgánem. Tento konkursní řád byl později novelizován císařským nařízením č. 337/1914 ř.z.⁶

Ke změně v úpravě konkursního práva došlo později, v roce 1918, kdy vzniká ČSR. Recepční normou č. 11/1918 Sb. došlo k převzetí právní úpravy Rakousko – Uherska a taková na našem území platila v podstatě až do roku 1931. Průlomem v úpravě konkursního práva bylo vyhlášení nového zákona č. 64/1931, který unifikoval doposud roztržštěnou právní úpravu konkursního práva na území ČSR.

Další vývoj již ale pokračoval ve znamení úpadku práva konkursního, především kolem roku 1948, kdy dochází k celospolečenským změnám, zahrnujícím likvidaci soukromého vlastnictví jako takového. Konkursní řízení v takovémto prostředí nadále ztrácí své opodstatnění a zaniká. Občanský soudní řád č. 142/1950 Sb. přebírá částečně tento institut formou ustanovení o tzv. exekuční likvidaci, které převádí dřívější konkurz na exekuční prostředek. Tento občanský soudní řád zrušil zákon z roku 1931, aniž by jej nahradil jinou odpovídající úpravou. Direktivní plánované hospodářství s instituty typu konkurs a vyrovnání nepočítalo a ani je nepotřebovalo a instituty, které zavedlo, jako např. likvidace socialistických právnických osob, exekuční likvidace a likvidace majetku, měly jinou povahu a funkci. Občanský soudní řád převzal jen částečně institut konkurzu, a to jen fakticky z důvodu konkursních řízení, jež probíhaly v cizině a jinak pojednává pouze o likvidaci majetku.

Změny, které se udály po roce 1989, a které se promítly nejen do politického, ale rovněž i do hospodářského života, a dále především postupná znovuoobnova soukromého vlastnictví, si vyžádaly znovuzavedení konkursního řízení jako samostatného řízení, reflektujícího nově proběhlé změny. K obnově konkursního práva tak dochází až po čtyřicetileté přestávce, a to vydáním zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, přijatým v souvislosti s

⁶ SCHELLEOVÁ I., Konkurs a vyrovnání, 2. doplněné vydání, Praha, EUROLEX BOHEMIA, 2004, s. 67-69

odstraňováním legislativních překážek, bránících tržnímu hospodářství. Svým pojetím měl tento zákon inspirační zdroj v zákonu z roku 1931, ale byl zasazen do zcela jiného právního prostředí. Vzhledem k přerušení kontinuálního vývoje, také nová úprava nemohla navázat na praktické aplikační zkušenosti, ani na řešení, opírající se o výsledky právní nauky. Nedostatky ZKV se projevovaly postupně při jeho aplikaci, a to jak v souvislosti s nárůstem krizových situací řešených obecnými soudy, tak i v důsledku postupujícího hospodářského vývoje. Z těchto příčin došlo k četným novelizacím ZKV. Jejich smyslem nebylo jen řešit výkladové problémy, ale pokusit se i o „modernizaci“ zákona.⁷

Cesta novel se však ukázala nepostačující. Novely se vesměs týkaly pouze dílčích otázek. V důsledku toho neplnily očekávání nebo byly pouze nepatrným přínosem. Vystala potřeba rozsáhlé koncepční změny, která by všechny vzniklé problémy postihla jako celek.

3. Příčiny a vznik nového insolvenčního zákona

3.1. Východiska vzniku nového insolvenčního zákona

Úprava konkursního řízení, i přes jisté těžkosti pramenící ze složité politické i právní situace v naší zemi v minulosti, má určitou tradici. Tato tradice byla v roce 1951 ze známých důvodů přetržena, a bylo na ni navázáno až současnou úpravou zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání.

I tato právní úprava však již patří minulosti, neboť vycházela především z toho, že typickým úpadcem je malý podnikatel (obchodník, živnostník), který má jen omezený počet věřitelů. Ti se většinou mohli konkursního řízení přímo zúčastnit a jejich optimálního uspokojení bylo možné dosáhnout zpeněžením úpadcova majetku „kus po kuse“ a to nejlépe dražbou, která teoreticky poskytovala nejvyšší výtěžek. Vedle konkursu, který spočíval na likvidačním principu, bylo možné úpadek řešit i sanačním způsobem, a to vyrovnáním. Úpadky drobných podnikatelů také neměly makroekonomické nebo sociální důsledky, a to ani v obdobích jejich častějšího výskytu jako např. v dobách hospodářských krizí.⁸

Nový vývojový stupeň konkursního práva, který se začal uplatňovat ve druhé polovině 20. století, vychází z toho, že typickým úpadcem se stal střední podnikatel, a že úpadky se

⁷ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, obecná část I

⁸ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, obecná část I

nevyhýbají ani velkým obchodním společnostem. Tito úpadci mají obvykle několik set nebo i několik tisíc věřitelů, kteří se mohou řízení účastnit jen zprostředkovaně, takže tzv. věřitelské orgány jsou zde naprostou nutností. Dřívější způsoby zpeněžování majetku úpadce již buďto vůbec nepřicházejí v úvahu, nebo se jeví jako velmi neekonomické. Hledal se proto jiný způsob uspokojení věřitelů, a to zejména věřitelů velkých podniků, přičemž v úvahu přicházelo zejména pokračování v provozu úpadcovy podniku za současné realizace určitých opatření jako projev uplatňování sanační formy řešení úpadku dlužníka. Tento nový způsob řešení úpadku sanační formou by se však měl odlišovat od své dřívější podoby, a to vyrovnání, které se nově jeví jako nevyhovující.

Dalším důležitým jevem, který předznamenává současný vývoj konkursního práva, je značný nárůst úpadků týkajících se nepodnikatelských subjektů – fyzických osob, kteří jsou postiženi tzv. spotřebitelskými úpadky. Dochází k nim v souvislosti s rozvojem úvěrových obchodů. Tyto úpadky představují značný sociální problém. Je tomu tak proto, že možnosti uspokojení věřitelů jsou s ohledem na osoby dlužníků a jejich majetkové poměry dosti omezené, a rovněž skutečností, že v konkursu neuspokojenými pohledávkami jsou úpadci poté (po skončení konkursu) nepřiměřeně a dlouhodobě zatěžováni.

Náš právní řád mohl reagovat na moderní trendy vývoje konkursního práva jen zcela omezeně. Současné právní úpravě, obsažené v zákoně o konkurzu a vyrovnání, byly v této souvislosti vytýkány některé nedostatky, jež měly zásadní význam na funkčnost celého systému.

Za velký nedostatek je považována právě malá škála řešení úpadku dlužníka. Právní úprava ZKV zná pouze konkurz, jako likvidační formu řešení úpadku, a vyrovnání, které má naopak blíže k sanační formě. Tento nedostatek se promítá nejvíce do samotné praxe řešení úpadku dlužníka, který v naprosté většině volí cestu konkurzu, cca 4000 ročně, kdežto vyrovnání je v průběhu roku soudem povolováno jen několik desítek. Tato neutěšená situace byla v největší míře samozřejmě způsobena přístupem většiny dlužníků, kteří nebyli náležitě opatrní z pohledu ekonomického a snažili se svou špatnou ekonomickou situaci řešit až na poslední chvíli, kdy jiné řešení, než prohlášení konkurzu, již prakticky nebylo možné. Současný ZKV rovněž neznal úpadek jednotlivých FO - nepodnikatelů, což v nové právní úpravě insolvenčního zákona již je zahrnuto.

Věřitelé měli dále, v rámci současného konkursního řízení, jen malé možnosti ovlivňování jeho průběhu. Patřila sem především okolnost, že věřitelé neměli vliv na volbu způsobu řešení úpadku, která zcela závisela na dlužníkovi. Věřitelé dosud měli rovněž malý

vliv na průběh konkursního řízení, neměli dostatečný vliv ani na výběr osoby správce konkursní podstaty a rovněž neměli dostatečné páky ke kontrole jeho činnosti, přestože správce konkursní podstaty měl v probíhajícím řízení rozhodující pravomoci. Skutečnost, že většina věřitelů (těch, kteří nejsou navrhovateli konkursu) se řízení účastnili až od přihlášení své pohledávky, k čemuž mohlo dojít až po prohlášení konkursu, prakticky omezovala jejich vliv na řízení.⁹

Významným problémem ZKV bylo také porušování práv zajištěných věřitelů, jejichž pohledávky byly dosud uspokojovány pouze do 70% výtěžku z majetku dlužníka, a to mělo za následek znehodnocení zajišťovacího institutu a ovlivňovalo to negativně postupy bank při hodnocení tohoto zajištění a vedlo k jeho následnému podhodnocování.

Dále zde bylo neuspokojivě řešeno postavení a především předpoklady pro výkon funkce správce podstaty, jenž je osobou se specifickým postavením v rámci konkursního řízení a chyběla zde garance kvalifikace těchto osob ze strany státu. Dále zde chybělo přesnější vymezení vztahu správce konkursní podstaty k jiným procesním subjektům, zejména věřitelským orgánům. Problémem byla také absence některých prostředků, jak zajistit kvalitní výkon činnosti správce i za pomoci stanovení případných sankcí a vymezení jeho odpovědnosti za škodu při výkonu funkce.

Posledně bych ráda uvedla často zmiňovaný nedostatek, kterým je zdlouhavost celého řízení, jež je obecným jevem našeho právního prostředí.

3.2. Nová právní úprava insolvenčního zákona

3.2.1. Nový insolvenční zákon

Nový insolvenční zákon reaguje na výše uvedené nedostatky současné právní úpravy ZKV a představuje zcela novou komplexní právní úpravu založenou na vlastních zásadách, jež se od zásad, na nichž spočívá dosavadní úprava často odlišují anebo tyto zásady modifikují. Ustanovení § 5 IZ se zmiňuje o těchto zásadách:

- a) insolvenční řízení musí být vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn a aby se dosáhlo rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení věřitelů;
- b) věřitelé, kteří mají podle tohoto zákona zásadně stejné nebo obdobné postavení, mají v insolvenčním řízení rovné možnosti;

⁹ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, obecná část I

- c) nestanoví-li IZ jinak, nelze práva věřitele nabytá v dobré víře před zahájením insolvenčního řízení omezit rozhodnutím insolvenčního soudu ani postupem insolvenčního správce;
- d) věřitelé jsou povinni zdržet se jednání, směřujícího k uspokojení jejich pohledávek mimo insolvenční řízení, ledaže to dovoluje zákon.

Nová úprava se snaží obsáhnout co nejširší záběr problematiky úpadkového práva. To však neznamená, že by v sobě soustředila veškerou problematiku. Její určitá část bude i nadále řešena ve zvláštních zákonech, např. v předpisech daňových, trestních, obchodních a živnostenských. Pro vztah IZ ke zvláštním zákonům však platí, že tyto zákony musí respektovat zásady, na nichž stojí úprava obsažená v IZ, a že v případě rozporu mezi IZ a některým jiným zákonem, je při aplikaci třeba dát přednost IZ.¹⁰

3.2.2. Systematika nového insolvenčního zákona a jeho nové instituty

Pro lepší výklad institutů nového insolvenčního zákona, považuji nyní za nutné přiblížit jeho systematické uspořádání tak, aby rozbor postavení a práv věřitelů, bylo možné v jednotlivostech později lépe přiblížit.

Nový insolvenční zákon tak, jak byl vytvořen, nahrazuje dvě samostatná řízení - konkursní a vyrovnávací - jediným insolvenčním řízením. V první fázi insolvenčního řízení se řeší otázka, zda existuje úpadek dlužníka a jakým způsobem je třeba jej řešit. Teprve po rozhodnutí o úpadku se toto řízení diferencuje, a to tak, že pro každý ze způsobů řešení úpadku je zvolen různý postup.¹¹

Některá ustanovení insolvenčního zákona jsou společná všem způsobům řešení úpadku dlužníka a mezi jednotlivými způsoby řešení úpadku není nepřekročitelná mez, protože v konkurz, jako poslední a nejtvrděší možné řešení úpadku dlužníka, se mohou nakonec přeměnit i zbývající dva způsoby řešení úpadku (reorganizace a oddlužení), nedojde-li ke splnění z nich vyplývajících očekávání. Tomuto procesnímu pojetí odpovídá i systematické uspořádání insolvenčního zákona.

Insolvenční zákon se člení na tři části. První, tzv. „OBEČNÁ ČÁST“, obsahuje v sedmi hlavách úpravu jednotné fáze řízení, a to od podání návrhu na zahájení řízení, až po rozhodnutí soudu o tomto návrhu a instituty společné všem způsobům řešení úpadku. V hlavě první obecné části zákon vymezuje základní instituty, jako např. předmět právní úpravy,

¹⁰ KRČMÁŘ, Z., Transparentnost a předvídatelnost, podmínka úspěšnosti úpravy úpadkového práva, Noviny pro konkurs a vyrovnání, 3/2006, internetový archiv

¹¹ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, obecná část I

základní pojmy a také základní zásady, na kterých nově spočívá úpadkové právo. V hlavě druhé obecné části jsou obsažena ustanovení, která se týkají procesních subjektů včetně účastníků řízení, insolvenčního správce a dalšího správce, věřitelských orgánů, ale i státního zastupitelství nebo likvidátora dlužníka. Hlava třetí obecné části se zabývá některými aspekty insolvenčního řízení, jako např. doručováním, udělováním pořádkové pokuty, jednáním, dokazováním, rozhodnutím a opravnými prostředky. Hlava čtvrtá obecné části rozebírá některé instituty IZ, jako např. procesní postup zahájení insolvenčního řízení, účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení nebo s moratoriem, jako nově zavedeným institutem. Tato hlava obsahuje také ustanovení o stanovení způsobu řešení úpadku a úpravu incidenčních sporů. Hlava pátá obecné části stanovuje postup pro věřitele, jakým způsobem přihlašovat pohledávky a určuje také, jaké bude postavení věřitelů, jakým způsobem se bude sestavovat seznam přihlášených pohledávek a rovněž postup jejich přezkoumávání a jiný postup, jakým je možné uplatňovat pohledávky v souladu s IZ. Hlava šestá obecné části obsahuje úpravu týkající se majetkové podstaty a jejího soupisu a zjišťování. Poslední sedmá hlava obecné části se zabývá úpravou neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů.

Ve druhé části, nazvané „ZPŮSOBY ŘEŠENÍ ÚPADKU“, jsou v pěti hlavách obsažena zvláštní ustanovení, věnovaná jednotlivým způsobům řešení úpadku a specifickým výlukám z působnosti zákona. Hlava první této části obsahuje ustanovení, která upravují způsob řešení úpadku, kterým je konkurs, včetně ustanovení týkajících se zrušení konkurzu a nového institutu, kterým je nepatrný konkurs. Hlava druhá této části se týká reorganizace, jako nového základního způsobu řešení úpadku. Hlava třetí a čtvrtá se týká zvláštních ustanovení o vyloučení účinků zákona a úpadku finančních institucí. Hlava pátá potom obsahuje úpravu oddlužení jako zvláštního způsobu řešení úpadku převážně fyzických osob.

Ve třetí části, pojmenované „SPOLEČNÁ USTANOVENÍ“, jsou pak upraveny některé zvláštní otázky, které jsou zásadně společné všem způsobům řešení úpadku. Tato ustanovení se týkají především úpravy fungování insolvenčního rejstříku, vztahu insolvenčního řízení zahájeného na území ČR k insolvenčním řízením na území jiných států EU.

Pro vztah jednotlivých částí platí, že ustanovení části první a třetí se aplikují tehdy, jestliže zvláštní úprava části druhé nestanoví pro určitý způsob řešení úpadku něco jiného.

3.2.3. Nové instituty insolvenčního zákona

Novinkou v rámci nové úpravy je nahrazení dvou způsobů řešení úpadku, a to konkurzu a vyrovnání, třemi novými způsoby, a to konkurzem, jako stávajícím institutem, nově také

reorganizací a oddlužením. Přitom úprava reorganizace svědčí o tom, že vedle konkursu je tento způsob řešení úpadku považován za základní. Tzv. oddlužení pak bude přicházet v úvahu jako řešení úpadku nepodnikatelských subjektů, a to jak fyzických osob, tak i osob právnických a dále i u některých drobných podnikatelů - fyzických osob. S oddlužením se budeme moci setkat v nové úpravě ve dvou rovinách:

- 1) oddlužení jednorázové, jež navazuje na způsob řešení úpadku v ZKV, označovaný jako vyrovnání
- 2) oddlužení formou splátkového kalendáře, jež je určeno fyzickým osobám s pravidelnými příjmy ze závislé činnosti a funkčních požitků.¹²

Samostatně jsou v IZ řešeny úpadky finančních institucí, jejichž definice pro účely insolvenčního řízení, je obsažena přímo v tomto zákoně. Důvodem samostatného řešení úpadku těchto institucí jsou hromadné účinky jejich úpadku, pro které není vhodné použití standardních způsobů řešení úpadku.

Také je možné považovat za do jisté míry samostatný způsob řešení úpadku i tzv. nepatrný konkurs. Jedná se o institut pro vypořádání se s případy, kdy dlužník nemá dostatečný majetek.

Novinku přináší nový IZ i v nahrazení nefunkčního institutu ochranné lhůty institutem moratoria, jenž dává dlužníkovi, který spolupracuje na překonání hrozícího úpadku, určitý prostor, respektive časové období na zvládnutí své ekonomické situace.

Další novinkou je posílení role věřitelů. Za tím účelem zákon nehledá řešení jen v kvantitativním rozšíření oprávnění věřitelů, ale především ve změně celkové koncepce jejich účasti na řízení. Především je zapojuje do insolvenčního řízení již od jeho počátku (stávající zákon o konkursu a vyrovnání dovoluje většině věřitelů aktivní účast na řízení až po skončení fáze „nalézání úpadku“). Ještě významnější změnou je přímý vliv věřitelů na výběr způsobu řešení dlužníkovy úpadku, což má při rozšíření těchto způsobů zásadní význam. Velmi důležitou změnou je také zavedení přímého vlivu věřitelů na výběr osoby správce a posílení kontrolní funkce věřitelských orgánů.¹³

V reakci na zdlouhavost řízení podle ZKV a jeho malou efektivnost, se IZ snaží rychlost řízení zaručit na základě institutu donucení, který inkorporuje do formálních pořádkových lhůt. Dále odstraňuje některé nefunkční instituty, jako např. ochrannou lhůtu, a zavádí speciální úpravu incidenčních sporů.

¹² SCHELLEOVÁ I., Insolvenční zákon. Praha, EUROUNION, s.r.o., 2006, s.11

¹³ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, obecná část I

Poslední novinkou je zavedení veřejného informačního portálu k publikaci informací týkajících se insolvenčního řízení, jenž se nazývá insolvenční rejstřík. Záštitu nad tímto veřejným informačním systémem převzal stát zastoupený Ministerstvem spravedlnosti ČR, jenž by měl nejen tento portál spravovat, ale i zabezpečit zaškolení samotných úředníků, kteří s tímto systémem budou muset pracovat, což se týká především administrativních pracovníků jednotlivých soudních kanceláří, které se věnují konkursnímu řízení. Dle sdělení nového místopředsedy Vrchního soudu v Praze, odpovědného za insolvenční úsek, JUDr. Jaroslava Bureše, bude insolvenční rejstřík funkční již od prvního lednového týdne 2008 a údaje veřejnost bude z tohoto rejstříku získávat postupně podle toho, jak tam tyto údaje budou vkládány. Informace o zahájení insolvenčního řízení proti určité osobě bude v tomto rejstříku zveřejněna ihned, byť tato informace bude mít poněkud odlišnou vypovídací hodnotu než je oficiální rozhodnutí o prohlášení konkurzu.¹⁴

4. Postavení věřitelů v insolvenčním, resp. konkursním řízení

4.1. Pojem konkursní věřitel

Pojem věřitel pochází z latinského výrazu *crédó, ere*¹⁵, jenž byl užíván již v římském právu. Protistranu v obligačních vztazích tvoří pojem debitor, resp. dlužník, který se po prohlášení konkursu nazývá úpadcem.

Samotný institut konkursu však předpokládá existenci více věřitelů, což stanovuje § 7 ZKV : „Účastníky konkursu jsou věřitelé, kteří uplatňují své nároky (dále jen "konkursní věřitelé") a dlužník.“ Z výše uvedeného vyplývá, že věžitelem nemůže být osoba bez hmotněprávní subjektivity, tj. věžitelem nemůže být osoba, která nemá dle hmotného práva způsobilost být věžitelem. Dle právní úpravy ZKV mají stejná práva věžitele tuzemští i zahraniční, a to při zachování vzájemnosti. Konkursní řízení je speciálním druhem civilního procesu, kdy právo být konkursní věžitelem není přiznáno pouze osobě, která má dle hmotného práva pohledávku za dlužníkem, ale i osobě, která přihlásí svou pohledávku do konkursního řízení. Už tedy tím, že věžitel přihlásil svou pohledávku, která dosud nebyla

¹⁴ BUREŠ, J., Bulletin advokacie, 11/2007, rozhovor

¹⁵ PRAŽÁK, J.M., NOVOTNÝ, F., SEDLÁČEK, J. Latinsko-český slovník, Česko-slovenská grafická unie,a.s.,1940 r. Josef M. Pražák a kolektiv, Latinsko-český slovník k potřebě gymnasií a reálných gymnasií,Česko-Slovenská grafická unie a.s., 1940

posouzena a uznána, se tato osoba stane konkurzním věřitelem a vznikají jí tím stejná práva a povinnosti jako osobám mající pohledávku za dlužníkem dle práva hmotného. Toto postavení však zaniká okamžikem přezkumu pohledávky správcem konkurzní podstaty a jejím popřením. Po takovém popření pohledávky, má věřitel, jehož pohledávka byla v průběhu konkursního řízení popřena, právo domáhat se žalobou proti správci konkurzní podstaty uznání této pohledávky soudem, v opačném případě se již nedá mluvit o konkurzním věřiteli.

4.2. Pojem insolvenční věřitel

S ohledem na problematiku mé práce je nutno se zabývat definicí insolvenčního věřitele dle insolvenčního zákona. Pro nový insolvenční zákon je v tomto ohledu patrná změna terminologie, kdy se nově používá pojem „insolvenční věřitel“

Nový insolvenční zákon rozlišuje mezi věřiteli, jako procesními subjekty a mezi věřiteli, jako účastníky řízení. Mezi procesní subjekty jsou zařazeni věřitelé uplatňující svá práva vůči dlužníku, a to vedle dalších procesních subjektů, jako jsou insolvenční soud, dlužník a insolvenční správce (§ 9 IZ). Pokud jde o účastníky insolvenčního řízení, těmi jsou pouze dlužník a věřitelé uplatňující své právo vůči dlužníku (§ 14 odst. 1 IZ).¹⁶

Účastníkem řízení může být rovněž nabyvatel pohledávky, a to nastane-li v průběhu insolvenčního řízení skutečnost, se kterou právní předpisy spojují převod nebo přechod přihlášené pohledávky z původního věřitele, jako účastníka řízení, na nabyvatele, ovšem pokud původní věřitel neztrácí způsobilost být účastníkem řízení. Insolvenční soud v takovém případě rozhodne, že místo tohoto věřitele vstupuje do insolvenčního řízení nabyvatel pohledávky. Soud tak učiní na návrh věřitele a po písemném souhlasu nabyvatele. Je nutností, aby převod, popř. přechod pohledávky, který nevyplývá přímo z právního předpisu, byl doložen veřejnou listinou nebo alespoň listinou, na které je úředně ověřena pravost podpisů osob, které ji podepsaly. Soud je povinen o takovéto skutečnosti rozhodnout do konce pracovního dne nejbližší následujícího po dni, kdy mu takový návrh došel. Jako pojistka proti nedodržení této lhůty ze strany insolvenčního soudu je stanovena domněnka, že v případě, že soud v této lhůtě o návrhu nerozhodne, tak po uplynutí této lhůty se má za to, že insolvenční soud vydal rozhodnutí, jímž návrhu vyhověl. I takové rozhodnutí však insolvenční soud musí poté, co nastane fikce jeho vydání, písemně vyhotovit. Nabyvatel pohledávky se, po rozhodnutí insolvenčního soudu, stává účastníkem řízení, a platí pro něj stav řízení v době,

¹⁶ POHL, T., Základní principy nové právní úpravy řešení úpadku v ČR, Bulletin advokacie 11/2007, s. 23

kdy se účastníkem řízení stal, vstupuje tak do řízení na místo původního věřitele. Automaticky takový nabyvatel vstupuje na místo původního věřitele do incidenčních sporů.

Pojem insolvenční věřitel je v pojetí nového insolvenčního zákona širším pojmem, než jak jej známe z pojetí zákona o konkurzu a vyrovnání.

Insolvenčním věřitelem označujeme věřitele, který přihlásí svou pohledávku. Pohledávky mohou věřitelé takto přihlašovat buď od zahájení insolvenčního řízení do rozhodnutí o úpadku, nebo až do uplynutí lhůty stanovené v rozhodnutí o úpadku. K přihláškám, které jsou podány později, insolvenční soud nepřihlíží a takové se v insolvenčním řízení neuspokojují. Současně však platí, že se uspokojují i někteří věřitelé, kteří nepodávají přihlášku pohledávky, splňují-li zákonem stanovené podmínky.

Věřitel, který chce být uznán insolvenčním věřitelem a požívat práv, která mu z toho vyplynou, musí svou pohledávku především přihlásit tak, jak je uvedeno výše. Přihlašují se i pohledávky, které již byly uplatněny u soudu, jakož i pohledávky vykonatelné, a to včetně těch, které jsou vymáhány výkonem rozhodnutí nebo exekucí. Přihlásit lze i pohledávku nesplatnou a pohledávku vázanou na podmínku. Přihlášku je nově nutné podat pouze na předepsaném formuláři a opatřit předepsanými listinami nebo jejich kopiemi. Pohledávka musí být, stejně tak, jak to bylo u předchozí úpravy ZKV, vyčíslena v penězích, i když jde o pohledávku nepeněžitou a pokud je v cizí měně, musí být přepočítána na českou měnu.¹⁷

Ustanovení IZ počítají především s tím, že aktivita při uplatnění nároku bude v rukou věřitelů, kteří budou, prostřednictvím vyhlášky vydané dle ust. § 101 IZ, kterou se oznamuje zahájení insolvenčního řízení nejpozději do 2 hodin poté, co insolvenčnímu soudu došel návrh na zahájení insolvenčního řízení, neoddiskutovatelně včas informováni o zahájení insolvenčního řízení a tím i o možnosti uplatnit svůj nárok přihláškou pohledávky. Věřitelé, kteří takto přihlásili svou pohledávku, se považují, beze všech diskusí, za insolvenční věřitele.

Nová úprava počítá také s existencí věřitelů, jejichž role bude v insolvenčním řízení zjednodušena do té míry, že nebude třeba jejich aktivní účasti při přihlašování jejich pohledávek, naopak jejich pohledávky budou automaticky považovány za přihlášené, a to i bez podání přihlášky. Tito věřitelé budou považováni *za věřitele insolvenční*. Tato úprava se týká následujících situací:

- 1) § 121 odst. 2 IZ – jde o speciální situaci, která souvisí s povolením moratoria (§ 115 a násl. IZ). V tomto případě se za věřitele dlužníka, ovšem pouze po dobu trvání moratoria, považují nejen přihlášení věřitelé, ale také osoby, které dlužník uvedl v seznamu závazků

¹⁷ KOZÁK J., Insolvenční zákon krok za krokem, Noviny pro Konkurs a vyrovnání 12/2006, internetový archiv

a který musel předložit v souladu s ust. § 116 a § 104 IZ insolvenčnímu soudu, a to spolu s návrhem na povolení moratoria. Osoby, které jsou takto uvedeny v seznamu závazků dlužníka a zároveň neuplatnily svůj nárok přihláškou pohledávky, se však považují za insolvenční věřitele pouze po dobu trvání moratoria.

- 2) § 172 odst. 4 IZ – zvláštní režim uplatňování nároků se projevuje rovněž v případě pohledávek společníků a členů dlužníka, které vyplývají z jejich účasti ve společnosti nebo družstvu. Tyto osoby své nároky neuplatňují klasickou přihláškou pohledávky, ale platí pro ně zjednodušený režim. Svoje nároky pouze oznamují insolvenčnímu správci, který je eviduje. Tyto pohledávky jsou považovány za podřízené a v tomto duchu jsou rovněž uspokojovány.
- 3) § 203 odst. 2 IZ – stanoví výhodnější podmínky uplatňování nároků pro dlužníkovi zaměstnance. Jedná se o jejich nároky z pracovněprávních vztahů, které se považují za pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou. Dlužníkovi zaměstnanci se stávají insolvenčními věřiteli automaticky, aniž by museli uplatňovat tyto nároky přihláškou pohledávky, pokud tyto nároky vyplývají z účetnictví dlužníka, a to ve výši uvedené v dlužníkových účetních knihách nebo ve výši vyplývající z evidence, kterou dlužník vedl podle zákona č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů ve znění pozdějších předpisů. Takto se však stávají dlužníkovi zaměstnanci insolvenčními věřiteli jen případě, pokud neuplatní svou pracovněprávní pohledávku podle § 169 odst. 1, písm. a) v jiné výši.
- 4) § 275 IZ - považuje za insolvenčního věřitele také manžela dlužníka, takže pokud při vypořádání společného jmění manželů vznikne v důsledku prohlášení konkurzu manželovi dlužníka pohledávka, potom se tento nárok považuje za pohledávku přihlášenou a je uspokojován jako ostatní nároky.
- 5) § 373 odst. 1 – je rovněž speciálním ustanovením o insolvenčních věřitelích, kteří nejsou povinni podávat přihlášku. Týká se úpadku finančních institucí. Toto ustanovení řeší přihlašování pohledávek věřitelů na opačném principu než zbývající ustanovení IZ. Pohledávky věřitelů vyplývající z účetnictví dlužníka, je-li tímto banka nebo spořitelna a úvěrové družstvo, případně pobočka zahraniční banky, se pokládají za přihlášené od okamžiku prohlášení konkursu na majetek dlužníka. Aktivita pro případné popření těchto nároků, nebo jejich zjištění v další fázi řízení je především v rukou insolvenčního správce. Z této speciální úpravy vyplývá insolvenčnímu správci povinnost zaslat bez zbytečného odkladu, nejpozději však do šedesáti dnů ode dne prohlášení konkursu, každému věřiteli oznámení, jehož přesné náležitosti jsou uvedeny v § 373 odst. 2 IZ.

6) § 374 odst. 1 IZ - v případě dlužníka-instituce elektronických peněz, nebo dlužníka-osoby se sídlem nebo místem podnikání na území ČR nebo mimo území Evropské unie nebo Evropského hospodářského prostoru, který je oprávněn vydávat elektronické peníze na základě povolení podle zvláštního předpisu, je insolvenční správce povinen všem známým věřitelům, bez zbytečného odkladu, nejpozději však do šedesáti dnů od rozhodnutí o úpadku nebo rozhodnutí o způsobu řešení úpadku, zaslat oznámení obsahující nejen sdělení o průběhu insolvenčního řízení, ale také o výši nároku konkrétního věřitele vyplývající z účetnictví dlužníka a rovněž o charakteru pohledávky. Nejde tu o klasické přihlášení nároku, který vyplývá z účetnictví dlužníka. Insolvenční správce svým postupem dává věřiteli jinak nestandardní návod, jaký nárok a v jaké výši má v insolvenčním řízení uplatnit, aby byl se svou přihláškou pohledávky úspěšný.

Povinnost uplatnit svůj nárok v insolvenčním řízení mají také zajištění věřitelé, jejichž definici obsahuje § 2 písm. g) IZ. Takovým věřitelem je věřitel, jehož pohledávka je zajištěna majetkem, který náleží do majetkové podstaty, a to konkrétně zástavním právem, zadržovacím právem, omezením převodu nemovitostí, zajišťovacím převodem práva nebo postoupením pohledávky k zajištění nebo obdobným právem podle zahraniční právní úpravy. Ustanovení § 166 věta druhá IZ pak řeší postavení zajištěných věřitelů, vůči nimž je dlužník v postavení pouze zástavního dlužníka a nikoliv dlužníka osobního. V tomto případě se zajištěný věřitel může uspokojit pouze z majetku poskytnutého k zajištění. Takový zajištěný věřitel nemá klasickou pohledávku vůči dlužníku, ale pouze nárok na výše uvedené uspokojení. V souvislosti se stávající právní úpravou byli v obdobných případech věřitelé s takovým právem na oddělené uspokojení dle ust. § 28 ZKV označováni za tzv. nekonkursní věřitele. Sjednocení postavení obou skupin zajištěných věřitelů lze považovat za jeden z největších přínosů nové právní úpravy.¹⁸

4.3. Typy věřitelů

4.3.1. Členění věřitelů podle úpravy zákona o konkurzu a vyrovnání

Členění věřitelů podle zákona o konkurzu a vyrovnání mělo, a dosud ještě má, zásadní význam pro posouzení pohledávek těchto věřitelů. Zařazení těchto pohledávek určovalo sílu pohledávky a způsob, jakým bude uspokojena a v jaké výši a rovněž ve které fázi konkursního řízení tak bude učiněno a jaký majetek z konkursní podstaty bude na její uspokojení použit. Některé pohledávky věřitelů měly v tomto ohledu přednostní postavení a

¹⁸ KOZÁK J., Insolvenční zákon krok za krokem, Noviny pro Konkurz a vyrovnání 12/2006, internetový archiv

mohly být uspokojovány nejen v průběhu konkursního řízení, ale rovněž také přednostně a pohledávky tzv. oddělených věřitelů byly dokonce uspokojovány z k tomu předem určeného majetku. Některé typy pohledávek mohly být naopak uspokojeny až později, po schválení rozvrhového usnesení a některé dokonce měly natolik podřazené postavení, že byly uspokojovány v poslední řadě a v praxi se věřitelé těchto pohledávek uspokojení často vůbec nedočkali. Nyní bych vám, pro ilustraci, ráda danou úpravu a členění pohledávek a jejich charakteru podle ZKV přiblížila, čímž bych chtěla poskytnout určitý obraz dané problematiky, a to z důvodu lepší orientace v rozdílech mezi současnou a novou úpravou.

Podle současné úpravy ZKV existuje několik skupin věřitelů, jejichž postavení se v konkursním řízení liší. Výhodné postavení mají věřitelé pohledávek, které jsou zajištěny zástavním právem, zadržovacím právem, omezením převodu nemovitosti, zajišťovacím přechodem práva dle § 553 občanského zákoníku (dále jen „ObčZ“) nebo např. postoupením pohledávky dle § 554 ObčZ. Tato skupina věřitelů, je v ZKV označena jako tzv. *oddělení věřitelé*. Tito mají především v rámci konkursního řízení právo, aby tato jejich zajištěná pohledávka byla uspokojena ze zpeněžení věci, práva nebo pohledávky, kterou byla zajištěna. Výtěžek takto zpeněžené věci, práva nebo pohledávky je, po odečtení nákladů spojených s udržováním, správou a prodejem zpeněžené věci, práva nebo pohledávky, vydán správcem konkursní podstaty odděleným věřitelům, přičemž k tomu je třeba souhlasu soudu. Oddělení věřitelé se z výtěžku zpeněžení uspokojují podle pořadí, v jakém vznikl právní důvod jejich nároku na oddělené uspokojení. Může nastat situace, kdy zajištěná pohledávka nebude z výtěžku tohoto zpeněžení uspokojena zcela, pak se považuje její neuspokojená část za pohledávku přihlášenou dle § 20 ZKV, a jako taková může být později uspokojena v rozvrhu, a to ve třídě, do níž pohledávka dle své povahy patří.

Co se týká pojmu věřitelské třídy, který používá ZKV, tak platí, že věřitelská třída, do které je pohledávka zařazena určuje pořadí jejího uspokojení při rozvrhu. V souladu s ustanovením § 20 odst. 1 ZKV jsou konkursní věřitelé povinni přihlásit své pohledávky, a to ve lhůtě, která jim je za tímto účelem soudem stanovena, a to konkrétně v usnesení o prohlášení konkurzu. Pohledávky mají být přihlášeny i v případě, že je o nich vedeno soudní řízení nebo je u nich prováděn výkon rozhodnutí. Tito věřitelé současně uvedou, zda uplatňují oddělené uspokojení (§ 28 ZKV) a budou tak považováni za oddělené věřitele nebo v přihlášce uvedou, zda uplatňují jiné důvody pro přednostní pořadí při rozvrhu.

V souladu s ustanovením § 32 ZKV lze věřitele rozdělit na věřitele přednostních pohledávek a na věřitele pohledávek zbylých. Toto dělení vychází z části zákona o konkurzu a

vyrovnání upravující dělení pohledávek a jejich zařazení do tříd pro účely pozdějšího uspokojení v rozvrhu. Pro uspokojení věřitelů z hlediska tohoto uvedeného rozdělení pak platí následující pravidla:

„V rozvrhu se uspokojí nejdříve dosud nezaplacené pohledávky za podstatou, vyjmenované v § 31 odst. 2, a pracovní nároky uvedené v § 31 odst. 3, tj. pracovní nároky níže uvedené jako přednostní. Nepostačuje-li výtěžek zpeněžení podstaty na úhradu všech těchto pohledávek, uspokojí se nejdříve hotové výdaje a odměna správce, potom náklady spojené s udržováním a správou podstaty, poté soudní poplatek za konkurs, poté pohledávky výživného ze zákona; ostatní pohledávky se uspokojí poměrně.“¹⁹

V § 32 odst. 2 dále nalezneme návod, jakým způsobem dojde k uspokojení zbylých pohledávek poté, co pohledávky uvedené v předchozím odstavci, budou plně uspokojeny. Postup je následující:

„Po úplném uspokojení pohledávek podle odstavce 1 se pohledávky uspokojí podle svého zařazení do tříd. Ze zbývajících výtěžku ze zpeněžení konkursní podstaty připadá 30 % na první třídu a 70 % na druhou třídu. Nebudou-li v některé třídě vyčerpány všechny prostředky připadající na uspokojení do ní patřících pohledávek, přesunou se tyto prostředky do bezprostředně následující třídy.“²⁰

Pokud není možné uspokojit všechny pohledávky patřící do téže třídy, uspokojí se tyto pohledávky pouze poměrně s tím, že kdyby tato situace nastala u pohledávek uspokojovaných v první třídě, a tyto pohledávky nebyly plně uspokojeny, tak neuspokojené pohledávky nebo jejich části se uspokojí ve třídě druhé.

K jednotlivým skupinám věřitelů lze uvést následující:

1) Věřitelé přednostních pohledávek

Pohledávky těchto věřitelů lze uspokojit kdykoliv v průběhu konkursního řízení, kdežto jiné nároky lze uspokojit až po schválení rozvrhového usnesení. Přednostními pohledávkami jsou:

- pohledávky za podstatou, pokud vznikly po prohlášení konkursu
 - a) hotové výdaje a odměna správce podstaty,
 - b) náklady spojené s udržováním a správou podstaty,

¹⁹ ZÁKON Č. 328/1991, ZÁKON O KONKURSU A VYROVNÁNÍ, ve znění pozdějších předpisů, ust. §32 odst. 1

²⁰ ZÁKON Č. 328/1991, ZÁKON O KONKURSU A VYROVNÁNÍ, ve znění pozdějších předpisů, ust. §32 odst. 2

- c) náhrada nutných výdajů a odměna likvidátora a odměna odpovědného zástupce za činnost prováděnou po prohlášení konkursu,
- d) daně, poplatky, pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a pojistné na veřejné zdravotní pojištění,
- e) nároky věřitelů ze smluv uzavřených správcem podstaty, včetně smluv o úvěru za účelem financování vývozu poskytnutého podle zvláštního zákona po předchozím souhlasu věřitelského výboru, úroků a smluvních pokut podle těchto smluv, jakož i ze smluv týkajících se provozování podniku, od nichž správce neodstoupil podle § 14 odst. 2 ZKV,
- f) nároky na vrácení plnění ze smluv, od nichž bylo odstoupeno podle § 14 odst. 1 písm. a) ZKV,
- g) pohledávky výživného ze zákona.²¹

Přednostními pohledávkami jsou dále:

- pracovní nároky

- a) mzdové (platové) nároky úpadcových zaměstnanců a jejich odměna za pracovní pohotovost,
- b) odměny z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr,
- c) nároky úpadcových zaměstnanců na náhradu mzdy za dovolenou, za svátek a při překážkách v práci,
- d) nároky úpadcových zaměstnanců z titulu převedení mzdových nároků úpadcových zaměstnanců úpadci na smluvním základě,
- e) odstupné úpadcových zaměstnanců poskytované při skončení pracovního poměru,
- f) hmotné zabezpečení poskytované úpadcovým zaměstnancům podle zvláštních předpisů,
- g) nároky na náhradu mzdy při neplatném rozvázání pracovního poměru
- h) náhrady cestovních, stěhovacích a jiných výdajů, které vznikly úpadcovým zaměstnancům při plnění pracovních povinností,
- ch) náhrady příslušející úpadcovým zaměstnancům za opotřebení vlastního nářadí, zařízení a předmětů potřebných pro výkon práce,

²¹ ZÁKON Č. 328/1991, ZÁKON O KONKURSU A VYROVNÁNÍ, ve znění pozdějších předpisů, ust. §31 odst. 2

- i) splátky náhrad za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti nebo při uznání invalidity nebo částečné invalidity, není-li hrazena jinak, a nároky na náhradu nákladů na výživu pozůstalých, jde-li o náklady poskytované v souvislosti s pracovním úrazem nebo nemocí z povolání.

Dále ZKV stanoví, že pracovní nároky dle pís. a) a b) jsou nároky, které vznikly za poslední tři roky před prohlášením konkursu, jakož i po prohlášení konkursu; pracovními nároky podle pís. c) až i) jsou nároky, které vznikly po prohlášení konkursu nebo v měsíci, v němž byl konkurs prohlášen.

2) Věřitelé zbylých pohledávek

1. Věřitelé pohledávek první třídy :

Mezi pohledávky věřitelů první třídy patří nároky úpadcových zaměstnanců z pracovněprávních vztahů vzniklé poslední tři roky před prohlášením konkursu, které nepatří do přednostních pohledávek výše uvedených, dále nároky účastníků z penzijního připojištění se státním příspěvkem a pohledávky výživného ze zákona.

2. Věřitelé pohledávek druhé třídy :

Tuto tvoří věřitelé všech ostatních pohledávek.

4.3.2. Dělení věřitelů dle úpravy insolvenčního zákona

Problematika věřitelů a uplatňování jejich pohledávek je nově soustředěna v insolvenčním zákoně na jednom místě. S tím je samozřejmě spojena větší přehlednost nové právní úpravy a i možnost snazšího zjištění, jak jsou pohledávky věřitelů členěny.

IZ již také nevymezuje věřitelské třídy, jak tomu odpovídalo pojetí staré právní úpravy ZKV. Insolvenční zákon pohledávky definované v ZKV jako pohledávky první třídy přenáší mezi pohledávky uspokojované již během probíhajícího insolvenčního řízení jako pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou, tudíž zde zaniká smysl tvorby rozvrhových tříd²². I přes zánik věřitelských tříd však dochází k upřednostňování určitých pohledávek.

V insolvenčním zákoně lze v závislosti na charakteru pohledávek rozlišit několik skupin věřitelů, kterými jsou:

- zajištěný věřitel,

²² SCHELLEOVÁ I. Insolvenční zákon. Praha, EUROUNION, s.r.o., 2006, s.138

- věřitelé pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek jim postavených na roveň,
- nezajištěný věřitel,
- věřitel podřízených pohledávek,
- akcionáři, společníci a členové dlužníka.

Věřitele můžeme dále dělit, v souladu se zněním IZ, na:

- věřitele přednostních pohledávek, kam zařazujeme právě věřitele pohledávek za majetkovou podstatou, pohledávek jim postavených na roveň a dále zajištěné věřitele a
- věřitele ostatních pohledávek, tedy všech zbývajících nezajištěných pohledávek a dále pohledávek podřízených, včetně pohledávek akcionářů, společníků či členů dlužníka.

K jednotlivým kategoriím věřitelů lze uvést:

- A) ***Věřitelé přednostních pohledávek*** jsou věřitelé pohledávek, jež se dle ustanovení § 305 IZ uspokojují kdykoli v průběhu konkursního řízení. Jedná se o pohledávky za majetkovou podstatou, pohledávky jim postavené na roveň a zajištěné pohledávky v rozsahu § 298 a 299 odst. 1. Věřitelé těchto pohledávek se uspokojují přednostně před rozvrhem. Tyto věřitele lze podrobněji členit dále uvedeným způsobem:

A.1) Věřitelé pohledávek za majetkovou podstatou

Pohledávky za majetkovou podstatou jsou vyjmenovány v textu § 168 insolvenčního zákona.

Jsou jimi následující pohledávky za předpokladu, že vznikly po zahájení insolvenčního řízení nebo po vyhlášení moratoria:

- a) náhrada nutných výdajů a odměna předběžného správce, likvidátora jmenovaného soudem a správce podniku dlužníka za součinnost poskytnutou předběžnému správci nebo insolvenčnímu správci; to neplatí, byl-li předběžný správce, likvidátor nebo správce podniku ustanoven insolvenčním správcem,
- b) náhrada nutných výdajů a odměna členů a náhradníků věřitelského výboru,
- c) náhrada zálohy na náklady insolvenčního řízení, jestliže ji v souladu s rozhodnutím insolvenčního soudu zaplatila jiná osoba než dlužník,
- d) pohledávky věřitelů vzniklé za trvání moratoria ze smluv podle § 122 odst. 2 IZ.

Pohledávkami za majetkovou podstatou jsou dále pohledávky vyjmenované níže, pokud vznikly po rozhodnutí o úpadku:

- a) hotové výdaje a odměna insolvenčního správce,
- b) náklady spojené s udržováním a správou majetkové podstaty dlužníka,
- c) náhrada nutných výdajů a odměna likvidátora, osoby v postavení obdobném postavení likvidátora a odpovědného zástupce za činnost prováděnou po rozhodnutí o úpadku,
- d) náhrada hotových výdajů a odměna znalce ustanoveného insolvenčním soudem za účelem ocenění majetkové podstaty,
- e) daně, poplatky, cla, pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a pojistné na veřejné zdravotní pojištění,
- f) pohledávky věřitelů ze smluv uzavřených osobou s dispozičními oprávněními,
- g) pohledávky věřitelů ze smluv, jejichž splnění osoba s dispozičními oprávněními povolila, jakož i ze smluv, které osoba s dispozičními oprávněními nevypověděla,
- h) pohledávky věřitelů odpovídající právu na vrácení plnění ze smluv, od nichž bylo odstoupeno nebo které osoba s dispozičními oprávněními vypověděla,
- i) náhrada hotových výdajů osob, které poskytly insolvenčnímu správci součinnost,
- j) další pohledávky, o nichž tak stanoví insolvenční zákon.

Jak je výše uvedeno, uspokojují se tyto pohledávky v plné výši kdykoliv v průběhu konkursního řízení, a to od rozhodnutí o úpadku. Tyto pohledávky mají být uspokojeny před vydáním rozvrhového usnesení.

Stejnou prioritu a právo na uspokojení mají vedle věřitelů pohledávek za majetkovou podstatou také věřitelé pohledávek, které jsou těmto postaveny na roveň, a které insolvenční zákon vyjmenovává v § 169. Tyto věřitele zařazujeme rovněž do skupiny věřitelů přednostních pohledávek.

A.2) Věřitelé pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou

S účinností insolvenčního zákona se do kategorie pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou zahrnují i pracovní nároky, které byly dříve uspokojovány jako pohledávky první třídy. Mám tu na mysli některé speciální pracovněprávní nároky, např. příspěvky vyplácené poživatelům některých důchodů a výsluhové přídavky poskytované ve smyslu čl. VII. zákona č. 235/1992 Sb., o zrušení pracovních kategorií a o některých dalších změnách v sociálním zabezpečení, ve znění zákona č. 155/1994 Sb. I v tomto ohledu však nový IZ zná některé výjimky, např. do této kategorie pohledávek nezahrnuje mzdové nároky řídicích pracovníků úpadce, což je pochopitelné s ohledem na jejich možný rozhodující vliv na špatném hospodaření

úpadce: Insolvenční zákon již nevyjmenovává jednotlivé pracovníprávní pohledávky, jako to činil ZKV, pouze obecně hovoří o pracovníprávních pohledávkách dlužníkových zaměstnanců, které vznikly v posledních 3 letech před rozhodnutím o úpadku nebo po něm, pokud zákon ohledně některých z nich nestanoví jinak.

Součástí kategorie pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou jsou podle § 169 odst. 1 IZ dále pohledávky věřitelů na náhradu škody způsobené na zdraví nebo pohledávky státu – úřadů práce za náhradu mzdy vyplacené zaměstnancům a za prostředky odvedené podle zvláštních právních předpisů.

Dalším rozšířením této skupiny pohledávek jsou pohledávky, které představují náhradu nákladů, které třetí osoby vynaložily na zhodnocení majetkové podstaty, mají-li z toho důvodu proti dlužníku pohledávku z bezdůvodného obohacení. Toto rozšíření zároveň znamenalo vyplnění legislativní mezery, která trápila nejen předchozí úpravu ZKV, ale trápí i mnoho obdobných úprav řešení úpadku v jiných státech.

Dalšími pohledávkami, které se ve skupině pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou objevují nově, jsou v § 169 odst. 1 písm. g) uvedené pohledávky věřitelů vzniklé za trvání moratoria vyhlášeného před zahájením insolvenčního řízení ze smluv podle § 122 IZ (tedy závazků ze smluv, které bezprostředně souvisí se zachováním provozu podniku, vzniklé v posledních třiceti dnech před vyhlášením moratoria nebo po jeho vyhlášení), a to za předpokladu, že insolvenční řízení bylo zahájeno ve lhůtě 1 roku od zániku moratoria.

Do výčtu pohledávek spadajících do skupiny pohledávek postavených na roveň pohledávkám za podstatou patří konečně pohledávky účastníků z penzijního připojištění se státním příspěvkem, pohledávky věřitelů na výživném ze zákona a další pohledávky, o kterých tak stanoví insolvenční zákon.

Třetí skupinou věřitelů pohledávek, které můžeme pokládat za věřitele pohledávek přednostních, jsou věřitelé pohledávek zajištěných v rozsahu stanoveném v § 298 a 299 odst. 1 .

A.3) Věřitelé zajištěných pohledávek v rozsahu stanoveném v § 298 a 299 odst. 1 IZ

Pohledávky zajištěných věřitelů se mají uspokojovat z výtěžku zpeněžení věci, práva, pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty, jimiž byly zajištěny. Výtěžek zpeněžení má být vydán insolvenčním správcem zajištěnému věřiteli se souhlasem insolvenčního soudu. Stane se tak po odečtení nákladů spojených se správou a zpeněžením a po odečtení částky připadající na odměnu správce. Zajištění věřitelé budou uspokojeni

podle pořadí, v jakém vznikl právní důvod zajištění. Pokud výtěžek zajištění nebude postačovat na úplné uspokojení pohledávek takto zajištěných, neuspokojená část bude uspokojena v rozvrhu jako ostatní, nepřednostní a nezajištěné přihlášené pohledávky.

Co se týká samotného pojmu zajištěný věřitel, tak jeho definici obsahuje § 2 písm. g) IZ. *„Zajištěným věřitelem je věřitel, jehož pohledávka je zajištěna majetkem, který náleží do majetkové podstaty, a to zástavním právem, zadržovacím právem, omezením převodu nemovitosti, zajišťovacím převodem práva nebo postoupením pohledávky k zajištění anebo obdobným právem podle zahraniční právní úpravy.“*

U zajištěné pohledávky nutno v přihlášce do insolvenčního řízení uvést, zda uplatňuje věřitel právo na její uspokojení ze zajištění a označit druh zajištění a dobu jeho vzniku; nestane-li se tak, má se za to, že právo na uspokojení přihlašované pohledávky ze zajištění v insolvenčním řízení uplatněno nebylo.

Významné je též ustanovení § 167 odst. 2 IZ, jež stanovuje:

„Je-li podle znaleckého posudku vypracovaného v insolvenčním řízení po rozhodnutí o úpadku hodnota zajištění nižší než výše zajištěné pohledávky, považuje se pohledávka co do takto zjištěného rozdílu za pohledávku nezajištěnou.“

Nově se zajištěným věřitelům poskytuje, jako protihodnota za to, že nemohou okamžitě realizovat své právo na uspokojení ze zajištění, úročení jejich zajištěných pohledávek, a to jako v podstatě jediná výjimka. Úročením se v tomto případě mají na mysli pouze sjednané řádné úroky, nikoli úroky z prodlení. Zajištěná pohledávka se tak v rozsahu zajištění úročí řádným úrokem ode dne následujícího po dni rozhodnutí o způsobu řešení úpadku. Pokud je tímto způsobem řešení úpadku konkurz, a majetková podstata je zpeněžena způsobem k tomu insolvenčním zákonem předpokládaným, zvyšuje se pak tato přihlášená pohledávka zajištěného věřitele o řádné úroky přirostlé podle pravidel popsaných v tomto odstavci výše.

Vedle věřitelů pohledávek, vyjmenovaných v této kapitole výše, v insolvenčním řízení existují ještě další skupiny věřitelů, kterými jsou:

- věřitelé nezajištěných pohledávek a
- věřitelé podřízených pohledávek, společníci a členové dlužníka.

B) Věřitelé nezajištěných pohledávek jsou věřitelé pohledávek, které jsou přihlášeny, aniž by k nim věřitel uplatňoval přednostní právo na jejich uspokojení nebo které nejsou zajištěny majetkem náležejícím do majetkové podstaty. Tyto pohledávky jsou uspokojovány v rozvrhu a pokud výtěžek zpeněžení majetkové podstaty nepostačuje

k úhradě všech pohledávek v rozvrhu uvedených v plné výši, uspokojují se tyto poměrně vzhledem k výši té které pohledávky, jak byla zjištěna. Správce v návrhu rozvrhového usnesení, které předloží insolvenčnímu soudu, uvede kolik má být vyplaceno na každou pohledávku uvedenou v upraveném seznamu přihlášených pohledávek, a po schválení tohoto návrhu insolvenčním soudem tento soud vydá rozvrhové usnesení, v němž určí částky, které mají být věřitelům vyplaceny.

- C) **Věřitelé podřízených pohledávek, společníci a členové dlužníka** jsou novou kategorií věřitelů pohledávek „podřadné povahy“, které nejsou pro insolvenční řízení významné, ale zbude-li po uhrazení výše uvedených pohledávek přednostního charakteru ještě nějaká část ze zpeněžení majetkové podstaty na úhradu těchto pohledávek, pak mají být tyto v souladu s ust. §172 odst. 3 IZ uhrazeny v závislosti na dohodnuté či stanovené míře jejich podřízenosti. Pokud tato podřízenost není dohodnuta či stanovena, uspokojují se poměrně.

Insolvenční zákon rovněž v § 172 odst. 2 stanoví, co je za podřízenou pohledávku považováno. Je to tedy pohledávka, která má být podle smlouvy uspokojena až po uspokojení jiné pohledávky, případně ostatních pohledávek dlužníka, zejména je-li vydáno rozhodnutí o úpadku dlužníka. Za podřízenou pohledávku se považuje také pohledávka z podřízeného dluhopisu podle zvláštního právního předpisu, kterým je zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech.

Je nutno také zmínit, že u podřízených věřitelů můžeme dále rozlišovat dvě skupiny, a to:

C.1) smluvní podřízení věřitelé (§ 172 odst. 1,2), kteří mají být podle smlouvy pro případ úpadku uspokojeni až po uspokojení jiných pohledávek. Tito věřitelé se uspokojují v zásadě podle dohodnuté míry podřízenosti, avšak uspokojují se před druhou skupinou, kterou jsou zákonní podřízení věřitelé.

C.2) zákonní podřízení věřitelé (§ 172 odst. 1), kterými jsou společníci a jejich pohledávky vyplývající z jejich účasti ve společnosti (např. dividendy). Podřízené pohledávky těchto zákonných podřízených věřitelů se uspokojují poměrně a nepřihlašují se, pouze se oznamují.²³

Je záhodno též zmínit věřitele pohledávek, které nemohou být vůbec v insolvenčním řízení uspokojeny, přestože nejsou nikterak zpochybněny a existují. Tito věřitelé se tedy

²³ WHITE&CASE, Insolvenční zákon - postavení věřitelů, 2007, přednáška

nemohou svých pohledávek v insolvenčním řízení domáhat. Výčet takových pohledávek nám poskytuje ust. § 170 IZ:

- a) úroky, úroky z prodlení a poplatky z prodlení z pohledávek přihlášených věřitelů, vzniklých před rozhodnutím o úpadku, pokud přirostly až v době po tomto rozhodnutí,
- b) úroky, úroky z prodlení a poplatky z prodlení z pohledávek věřitelů, které se staly splatné až po rozhodnutí o úpadku,
- c) pohledávky věřitelů z darovacích smluv,
- d) mimosmluvní sankce postihující majetek dlužníka, s výjimkou penále za nezaplacení daní, poplatků, cla, pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného za veřejné zdravotní pojištění, pokud povinnost zaplatit toto penále vznikla před rozhodnutím o úpadku,
- e) smluvní pokuty, pokud právo na jejich uplatnění vzniklo až po rozhodnutí o úpadku,
- f) náklady účastníků řízení vzniklé jim účastí v insolvenčním řízení.

4.4. Společný zájem věřitelů jako právní pojem

Pro dokreslení problematiky postavení věřitelů ještě předtím než přikročím k jejich postavení v konkrétních fázích insolvenčního řízení, považuji za nutné osvětlit ještě jeden pojem, který se k této problematice váže, je jím pojem „společný zájem věřitelů“. Společné řešení problémů více než jednoho věřitele je vždy zásadním problémem. Již úprava obsažená v ZKV je v podstatě založena na poměrném uspokojení věřitelů, což se týká i řízení vyrovnávacího. Nejinak tomu bude i v nové úpravě řešení úpadku, kterou představuje insolvenční zákon. Věřitelé by tedy zásadně měli respektovat nejen zájem svůj, ale i zájem ostatních věřitelů, pokud ovšem nedojde ke konfliktu se zájmy těch věřitelů, které IZ označuje jako přednostní.²⁴

Pojem „Společný zájem věřitelů“ tedy, jak jsem již zmínila výše, obsahuje i úprava ZKV, ovšem aniž by tento pojem vyložila formou zákonné definice. Naproti tomu insolvenční zákon považoval za žádoucí jeho legální definici zařadit už do samotných úvodních ustanovení insolvenčního zákona. Definice je obsažena v § 2 písm. j) IZ, kdy je pod tímto pojmem viděn „zájem nadřazený zájmům jednotlivých věřitelů, je-li jeho cílem, aby zvolený způsob řešení úpadku byl pro ně spravedlivý a výnosnější než ostatní způsoby řešení úpadku, tím však není dotčeno zákonem zaručené zvláštní postavení některých věřitelů“. Tento, v nové úpravě IZ již legální, pojem „společný zájem věřitelů“, se uplatňuje v insolvenčním

²⁴ POHL, T., Základní principy nové právní úpravy řešení úpadku v ČR, Bulletin advokacie 11/2007, s. 21

řízení na vícero místech. Je tomu např. v § 54 IZ, který umožňuje insolvenčnímu soudu zrušit usnesení schůze věřitelů, pokud by odporovalo společnému zájmu věřitelů. V ustanovení § 58 odst. 1 IZ je zase stanoveno, že věřitelský výbor chrání společný zájem věřitelů a přispívá k naplnění účelu insolvenčního řízení. Členové a náhradníci věřitelského výboru jsou povinni při výkonu své funkce dát přednost společnému zájmu věřitelů před zájmy vlastními i před zájmy jiných osob. Stejně tak § 36 odst. 1 IZ, věta druhá, obsahuje jakousi pomůcku pro insolvenčního správce při výkonu jeho funkce, neboť i on je povinen dát společnému zájmu věřitelů přednost před zájmy vlastními nebo zájmy jiných osob.

5. Úloha insolvenčního věřitele v jednotlivých fázích insolvenčního řízení

5.1. Návrhová fáze a postavení insolvenčního věřitele v ní

Právní úprava zahájení insolvenčního řízení je obsažena v ustanovení § 97 a násl. IZ. Je zde formulována zásada, podle které se insolvenční řízení zahajuje výlučně na návrh s tím, že za zahájené se řízení pokládá dnem, kdy insolvenční návrh došel věcně příslušnému soudu. Tím se má však rovněž na mysli, že podáním insolvenčního návrhu u jiného než krajského soudu, který je podle občanského soudního řádu v prvním stupni soudem věcně příslušným k projednání tohoto návrhu, insolvenční řízení zahájeno není.²⁵ Insolvenční řízení se zahajuje vždy na návrh, v tomto ohledu není stanovena výjimka, návrh je oprávněn podat jak dlužník, tak jeho věřitelé. V tomto ohledu nová úprava oproti té stávající v ZKV nedoznala žádných změn. Doplněním v tomto směru je teprve v ust. § 97 odst. 2 IZ uvedené pravidlo, že v případě hrozícího úpadku může návrh na zahájení insolvenčního řízení podat pouze dlužník. Takto formulovaná podoba tohoto ustanovení je správná především vzhledem k okolnosti, že pouze dlužník může odpovědně posoudit svou ekonomickou situaci a učinit tak nejvhodnější rozhodnutí. Důvodem, proč IZ pravomoc podat návrh na zahájení řízení v případě hrozícího úpadku dlužníka nesvěřuje rovněž dlužníkovým věřitelům je zřejmý, odůvodněný především obavou z toho, že věřitelé by pak mohli podávat insolvenční návrhy jako prostředek k vyvíjení nátlaku na své dlužníky, čemuž chce nová úprava zamezit.²⁶

²⁵ SCHELLEOVÁ I., Insolvenční zákon, EUROUNION, s.r.o., 2006, s.88, 89

²⁶ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část 1, § 97

Dlužník, který je právnickou osobou nebo fyzickou osobou – podnikatelem, je povinen podat insolvenční návrh bez zbytečného odkladu poté, co se dozvěděl nebo při náležitě pečlivosti měl dozvědět o svém úpadku. Zákon dále stanoví, především z důvodu vyvrácení veškerých účelových výkladů, že dlužník má tuto povinnost i v případě že byl pravomocně zastaven výkon rozhodnutí prodejem podniku nebo exekuce proto, že cena majetku náležejícího k podniku nepřevyšuje výši závazků, které se k podniku váží. Povinnost podat tento návrh mají i zákonní zástupci dlužníka a jeho statutární orgán a likvidátor dlužníka, který je právnickou osobou.

Proti nepodání včasného návrhu dlužníkem, jenž mohl svým návrhem na zahájení insolvenčního řízení zamezit poškození věřitele, je věřitel chráněn ustanovením § 99 IZ. To zakotvuje odpovědnost osoby povinné podat insolvenční návrh za škodu nebo jinou újmu způsobenou věřiteli porušením takové povinnosti. Povinná osoba se může této odpovědnosti zprostit v souladu s ust. §99 odst. 3, jen prokáže-li, že porušení povinnosti podat insolvenční návrh nemělo vliv na rozsah částky určené k uspokojení pohledávky přihlášené věřitelem v insolvenčním řízení, nebo že tuto povinnost nesplnila vzhledem ke skutečnostem, které nastaly nezávisle na její vůli a které nemohla odvrátit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze po ní spravedlivě požadovat.

Po obsahové stránce tak dochází v zákonné úpravě ke změnám co do sankcí za porušení této povinnosti. Souběžně je navrhována také změna související právní úpravy obsažené v ustanovení § 126 odst. 2 tr. zák., jež postihuje nepodání návrhu na prohlášení konkursu jako trestný čin, což je už dnes považováno za přežitek.²⁷

Dalším ustanovením chránícím zájem věřitelů je § 100 IZ, který upravuje možnost formou předběžného opatření uložit povinné osobě, která nesplnila povinnost podat návrh na zahájení insolvenčního řízení, složit do úschovy u soudu přiměřenou peněžitou částku na náhradu škody nebo jiné újmy. Má se na mysli škoda nebo jiná újma, která vznikne věřiteli nepodáním takového návrhu na zahájení insolvenčního řízení, a to tehdy, je-li už v průběhu insolvenčního řízení zřejmé, že věřiteli škoda nebo jiná újma takto skutečně vznikne.

Insolvenční návrh podávaný věřitelem musí obsahovat krom obecných náležitostí návrhu též „označení insolvenčního navrhovatele a označení dlužníka, kterého se týká, popřípadě označení jejich zástupců“. Dále se v návrhu musí uvést všechny rozhodující skutečnosti, které osvědčují úpadek dlužníka, skutečnosti, ze kterých vyplývá oprávnění podat tento návrh a musí být označeny důkazy. Ust. § 105 IZ stanovuje, že podá-li insolvenční

²⁷ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část I, § 99, 100

návrh věřitel, je povinen doložit, že má proti dlužníkovi splatnou pohledávku, a k návrhu připojit její přihlášku. Zde se už na straně věřitele, který podává návrh na zahájení insolvenčního řízení nepožaduje pouze, aby splnil svou povinnost tvrzení, ale jedná se o splnění povinnosti důkazní.²⁸

Nepředložení zákonem předepsaných příloh k návrhu insolvenčního věřitele a k jeho přihlášce pohledávky může v konečném důsledku vést k odmítnutí insolvenčního návrhu podle ust. § 128 odst. 2 IZ a k majetkovému postihu nedbalého insolvenčního navrhovatele dle ust. § 147 IZ. Zde se jako sankce v případě, že řízení o insolvenčním návrhu věřitele bylo zastaveno nebo že tento návrh byl odmítnut vinou insolvenčního navrhovatele, stanoví právo dlužníka nebo jiného dlužníka věřitele na náhradu škody nebo jiné újmy vůči navrhovateli, pokud tato škoda nebo újma vznikla zahájením insolvenčního řízení nebo opatřeními přijatými v jeho průběhu. V pochybnostech je stanovena nevyvratitelná domněnka, že navrhovatel zastavení insolvenčního řízení nebo odmítnutí návrhu zavinil. Je-li navrhovatelem právnická osoba, ručí za tyto nároky společně a nerozdílně členové statutárního orgánu navrhovatele, ledaže se vyviní tím, že prokáží, že bez zbytečného odkladu po podání insolvenčního návrhu informovali soud, že návrh není podán důvodně nebo že není splněn nějaký jiný předpoklad. Právo na náhradu škody nebo jiné újmy musí být dlužníkem uplatněno nejpozději do tří měsíců ode dne, kdy mu bylo doručeno rozhodnutí o skončení řízení. Je-li poškozeným věřitel dlužníka, musí podat tuto žalobu nejpozději do tří měsíců od zveřejnění tohoto rozhodnutí v insolvenčním rejstříku.

Ustanovení § 104 IZ dále stanoví náležitosti insolvenčního návrhu dlužníka, který k návrhu musí přiložit rovněž vedle jiného i seznam závazků, ve kterém má stručně uvést, které z pohledávek svých věřitelů popírá co do důvodu nebo výše a proč. Má povinnost odděleně uvést i zajištěné věřitele.

Navrhovatel může kdykoliv vzít svůj návrh zpět v souladu s ust. §129 IZ, a to až do právní moci rozhodnutí insolvenčního soudu o úpadku dlužníka. Je zde jen malé omezení pro věřitele, jenž takto vezme svůj návrh zpět, a to takové, že pro tutéž pohledávku nemůže znovu podat insolvenční návrh dříve než po 6 měsících od tohoto zpětvzetí.

V případě podání návrhu dalším věřitelem v době před vydáním rozhodnutí o úpadku, se tento v souladu s ust. § 107 IZ považuje za přistoupení k návrhu. Pokud je však další návrh

²⁸ SCHELLEOVÁ I., Insolvenční zákon, EUROUNION, s.r.o., 2006, s.96, 97

podán později, tj. v době po vydání rozhodnutí insolvenčního soudu o úpadku, je možnost dalšího věřitele již omezena, a to tak, že se k návrhu nepřihlíží.

Ustanovení § 108 IZ upravuje povinnost zaplatit zálohu na náklady insolvenčního řízení. Nová úprava se oproti ZKV v tomto ohledu změnila. Zaplacení této zálohy navrhovatelem – především insolvenčním věřitelem již není uloženo přímo zákonem, ale bude záviset na úvaze soudu. S náhradou zaplacené zálohy pak nebude nutné vyčkat rozvrhu, ale bude ji možné uplatnit jako pohledávku za majetkovou podstatou. Výše zálohy se nezměnila, jde maximálně o 50.000,- Kč, není však nově možné, uložit její zaplacení opakovaně. Zaplacení této zálohy není možné uložit insolvenčnímu navrhovateli, který je zaměstnancem dlužníka a jehož pohledávka spočívá pouze v pracovněprávních nárocích. Toto ustanovení je přínosem především pro ty zaměstnance, kterým zaměstnavatel již po delší dobu nevyplácí mzdu a u nichž by schopnost zaplacení této zálohy byla výrazně ztížena. Tato úprava je rovněž v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 90 věta první Ústavy, jimiž je upraveno právo na soudní ochranu. V jiných případech však tato záloha, pokud na to přijde, zaplacená být musí, jinak sankcí za nezaplacení zálohy jako doposud zůstává zastavení řízení o insolvenčním návrhu (ust. § 108 odst. 3). Nově se však připouští, aby v případě, že řízení zastaveno nebude, insolvenční soud přikročil k vymáhání zálohy.²⁹

Účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení jsou uvedeny v ust. § 109 IZ. Toto ustanovení připíná k okamžiku zveřejnění usnesení o zahájení insolvenčního řízení v insolvenčním rejstříku řadu nových hmotněprávních i procesních účinků. Smyslem je docílit, aby zde po celou dobu trvání řízení existoval právní režim umožňující co nejefektivnější uspokojení věřitelů. Tomu odpovídá především zákaz podávání žalob pro pohledávky, které lze již v tomto stádiu řízení přihlásit a zákaz uplatňování a nabývání práv na uspokojení ze zajištění, které náleží do majetkové podstaty a zákaz dalšího provádění výkonu rozhodnutí nebo exekuce postihující majetkovou podstatu.³⁰

Od podání insolvenčního návrhu, a to i před výzvou insolvenčního soudu k uplatnění přihlášek svých pohledávek, může každý věřitel svou pohledávku přihlásit, a to až do rozhodnutí o úpadku.

K ochraně práv věřitelů může insolvenční soud využít své možnosti a ustanovit v souladu s ust. § 112 IZ, předběžného správce. Může tak učinit i bez návrhu. Stane se tak v případě, že soud nařídil předběžné opatření, kterým omezil dlužníka v nakládání

²⁹ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část 1, § 108

³⁰ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část 1, § 109, 110

s majetkovou podstatou v širším rozsahu než je uvedeno v ust. § 111 IZ, případně soud může také v souladu s ust. § 113 IZ nařídit předběžné opatření, kterým omezí dlužníka v nakládání s konkrétními věcmi patřícími do majetkové podstaty, a to opět i bez návrhu.

Samotný dlužník, je-li podnikatelem, je oprávněn navrhnout soudu v souladu s ust. § 115 a násl. IZ prohlášení moratoria. Tento institut je pokračovatelem institutu ochranné lhůty ze ZKV a má zajistit ochranu dlužníka - podnikatele, ohledně kterého již probíhá insolvenční řízení, po dobu nejdéle tří měsíců, po kterou lze očekávat, že stav úpadku nebo hrozícího úpadku překoná vlastními silami. Na prohlášené moratorium mají vliv insolvenční věřitelé, kdy insolvenční soud toto moratorium zruší na návrh většiny věřitelů, počítané podle výše jejich pohledávek (§ 124 odst. 2 písm. a) IZ). Ustanovení § 116 IZ dále formuluje požadavek, dle kterého dlužník ke svému návrhu na povolení moratoria musí připojit předepsané listiny, z nichž se v tomto případě jeví, z pohledu věřitelů, jako nejvýznamnější prohlášení většiny věřitelů počítané podle výše jejich pohledávek, že s vyhlášením moratoria souhlasí.³¹ V případě, že dlužník během prohlášeného moratoria poruší své povinnosti stanovené IZ, odpovídá věřitelům za škodu nebo jinou újmu, kterou jim tím způsobí, této odpovědnosti se může za určitých okolností zprostit. Společně s ním ručí za tuto škodu nebo jinou újmu společně a nerozdílně členové statutárního orgánu dlužníka.

5.2. Fáze zahájení insolvenčního řízení a postavení insolvenčního věřitele v ní

Návrhová část insolvenčního řízení končí rozhodnutím insolvenčního soudu o úpadku. Úprava tohoto rozhodnutí představuje novou koncepci. Až dosud byl buď prohlášen konkurs nebo povoleno vyrovnání, tedy rozhodnuto o způsobu řešení úpadku, přičemž existence úpadku byla pro toto rozhodnutí otázkou předběžnou. Nový IZ naproti tomu považuje zjištění úpadku nebo hrozícího úpadku za základní otázku a tomuto zjištění musí být věnován výrok rozhodnutí. Skutečnosti, na základě kterých insolvenční soud rozhoduje, musí být v rámci projednání návrhu náležitě osvědčeny. V případě zjištění, že dlužník je v úpadku, vydá insolvenční soud rozhodnutí o úpadku a insolvenční řízení se tak posouvá do své další fáze. O insolvenčním návrhu jiné osoby než dlužníka lze rozhodnout nejčastěji po nařízeném jednání, především závisí-li rozhodnutí na zjištění sporných skutečností o tom, zda je dlužník v úpadku. O insolvenčním návrhu jiné osoby než dlužníka je možné rozhodnout také bez nařízení jednání, ale pouze v případě, že soud buď plně vyhověl návrhu, kterému nikdo

³¹ SCHELLEOVÁ I., Insolvenční zákon, EUROUNION, s.r.o., 2006, s.106, 107

neodporoval nebo o tomto návrhu lze rozhodnout jen na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se svého práva na jednání vzdali, popř. s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí. Nově jsou stanoveny poměrně striktní a krátké lhůty pro rozhodnutí o návrhu, tyto jsou specifikovány v § 134 IZ.³² Je-li osvědčen úpadek dlužníka, vydá soud rozhodnutí o úpadku, které obsahuje výzvu, aby věřitelé, kteří dosud nepřihlásili své pohledávky, tak učinili ve stanovené lhůtě a rovněž výzvu, aby věřitelé insolvenčnímu správci, který je tímto rozhodnutím ustaven, neprodleně sdělili, jaká zajišťovací práva uplatňují na dlužníkových věcech, právech, pohledávkách nebo jiných majetkových hodnotách. Rozhodnutí rovněž obsahuje stanovení místa a termínu konání schůze věřitelů a přezkumného jednání. Insolvenční soud rozhodnutí o úpadku zašle známým věřitelům na jejich adresu, považuje-li to za vhodné, ostatním pak rozhodnutí sdělí formou zveřejnění v insolvenčním rejstříku, jenž je veřejně přístupný.

Přihlašování pohledávek je jediným možným způsobem uspokojení věřitelů po prohlášení úpadku na dlužníka. Ustanovení § 173 a násl. IZ upravuje podávání přihlášek pohledávek do insolvenčního řízení. Zde je stanovena lhůta pro podávání těchto přihlášek, a to od zahájení insolvenčního řízení až do uplynutí lhůty stanovené v rozhodnutí o úpadku. Lhůtu k přihlášení pohledávek stanoví soud v rozhodnutí o úpadku tak, že nesmí být kratší než 30 dní a delší dvou měsíců. K přihláškám podaným po této lhůtě se již nepřihlíží a tyto nároky nejsou v insolvenčním řízení uspokojovány. Významné je též ustanovení § 173 odst. 4 IZ, jež stanovuje, že přihláška pohledávky má pro běh lhůty k promlčení nebo pro zánik práva stejné účinky jako žaloba nebo jiné uplatnění práva u soudu, a to ode dne, kdy došla insolvenčnímu soudu.

Věřitelé jsou nejprve povinni své pohledávky přihlásit. Přihlašují je u insolvenčního soudu, a to od zahájení insolvenčního řízení až do uplynutí lhůty stanovené rozhodnutím o úpadku. Rovněž jako v případě ZKV, se přihlašují i pohledávky, které již byly uplatněny u soudu, pohledávky vykonatelné, včetně těch, které jsou již vymáhány výkonem rozhodnutí nebo exekucí, přihlašovat je možné také pohledávky nesplatné nebo podmíněné. Nově je možné podat přihlášku pohledávky pouze na formuláři k tomu určeném, pohledávka musí být vyčíslena v penězích, a to v české měně. Věřitel v přihlášce musí uvést rozhodující okolnosti, kterými jsou především důvod vzniku a výši této pohledávky, v případě, že jde o pohledávku zajištěnou, věřitel musí uvést také skutečnost, zda uplatňuje toto právo na její uspokojení ze zajištění a označit druh zajištění a dobu jeho vzniku. Nově jsou rovněž stanoveny sankce,

³² DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část 1, § 134

kteře postihují věřitele, který uplatní přihláškou pohledávku, která bude později insolvenčním správcem zjištěna v jiné výši, než ve výši tvrzené věřitelem, resp. u bude-li po přezkoumání této pohledávky postupem podle IZ zjištěno, že skutečná výše pohledávky činí méně než 50% přihlášené částky, sankcí v tomto případě bude fakt, že k dané přihlášené pohledávce se nepřihlíží, a co více, zároveň insolvenční soud takovému věřiteli uloží, aby ve prospěch majetkové podstaty zaplatil částku, o kterou přihlášená pohledávka převýšila rozsah, ve kterém byla zjištěna. Tato sankce byla, dle mého názoru, nově do zákona včleněna jako obrana proti šikanóznímu chování ze strany některých věřitelů, kteří dle předchozí úpravy nebyli za nesprávné vyčíslení výše jejich pohledávek nijak perzekuováni a umožnilo jim to zcela beztretně zvyšovat částku přihlášené pohledávky a tím značně ztěžovali průběh dřívějšího konkursního řízení a samozřejmě tím poškozovali i ostatní konkursní věřitele i úpadce samotného. Podobná sankce postihuje i zajištěného věřitele, pokud je jeho zajištěná pohledávka následně v přezkumném jednání zjištěna tak, že věřitel má ve skutečnosti právo na uspokojení ze zajištění v rozsahu menším než 50% hodnoty zajištění uvedené v přihlášce nebo že má právo na uspokojení ze zajištění v pořadí horším, než uvedl v přihlášce pohledávky. Sankcí v tomto případě bude ztráta práva na uspokojení ze zajištění v plné výši. Navíc insolvenční soud takovému věřiteli uloží, aby ve prospěch zajištěných věřitelů, kteří přihlásili svou pohledávku s právem na zajištění ze stejného majetku, zaplatil částku, o kterou hodnota zajištění uvedená v přihlášce převýšila hodnotu zjištěného zajištění. Poté již není rozhodující, zda tento věřitel vzal přihlášku pohledávky zpět, takovýto krok nemá vliv na rozhodnutí soudu o uložení povinnosti zaplatit částku, uvedenou v tomto odstavci výše, ať už do majetkové podstaty v prvním případě nebo ve prospěch zajištěných věřitelů v případě druhém. Ustanovení § 181 IZ dále zakotvuje ručení osob, které přihlášku podepsaly za splnění povinnosti v ust. § 178 a 179 IZ, tedy sankci za přihlášení pohledávky v nesprávné výši.

Z hlediska režimu přihlašování pohledávek bych snad ještě doplnila, že odchylkou od staré právní úpravy je skutečnost, že pohledávka má být přihlášena u insolvenčního soudu. Podání přihlášky u jiného než insolvenčního soudu může mít pro věřitele fatální důsledky spočívající v tom, že takovým úkonem není zachována lhůta k podání přihlášky, ta je zachována až poté, co přihláška je bez zbytečného odkladu tímto nepřislušným soudem postoupena soudu insolvenčnímu.

Insolvenční správce přezkoumá tyto přihlášky, zejména podle přiložených dokladů a účetnictví dlužníka, poté dlužníka vyzve, aby se k přihlášeným pohledávkám vyjádřil. Nelze-

li přihlášku pro její vady nebo neúplnost přezkoumat, vyzve správce věřitele, aby ji opravil nebo doplnil a poučí jej, že jinak k této přihlášce nebude přihlíženo. Poté správce sestaví seznam přihlášených pohledávek, u každého věřitele uvede potřebné údaje o něm i o přihlášené pohledávce, zejména údaje o důvodu vzniku, výši a pořadí jeho pohledávky a u zajištěných věřitelů, kteří se v seznamu uvádějí zvlášť, se navíc uvede i důvod a způsob zajištění. Pohledávky obsažené v tomto seznamu může správce popřít. Pohledávky obsažené v tomto seznamu se dále přezkoumávají v přezkumném jednání nařízeném insolvenčním soudem. V rámci tohoto přezkumného jednání může insolvenční správce a rovněž i dlužník popírat pravost, výši i pořadí všech přihlášených pohledávek, nově již toto právo nepřísluší věřitelům.

S vydáním rozhodnutí o úpadku jsou spojeny účinky, jež mají vliv jak na majetkovou podstatu, tak na pohledávky věřitele. V § 140 odst. 1 a 2 IZ se úprava zabývá přípustností započtení pohledávky dlužníka a věřitele po rozhodnutí o úpadku takto: „Započtení vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele je po rozhodnutí o úpadku přípustné, jestliže zákonné podmínky tohoto započtení byly splněny před rozhodnutím o způsobu řešení úpadku, není-li dále stanoveno jinak. Započtení však není přípustné, jestliže dlužníkům věřitel se ohledně své započitatelné pohledávky nestal přihlášeným věřitelem nebo získal započtitelnou pohledávku neúčinným právním úkonem nebo v době nabytí započtitelné pohledávky věděl o dlužníkově úpadku anebo dosud neuhradil splatnou pohledávku dlužníka v rozsahu, v němž převyšuje započtitelnou pohledávku tohoto věřitele.“

Insolvenční věřitel je tedy subjekt, jenž v souladu s ustanovením IZ přihlásil svou pohledávku řádně a tato nebyla následně při přezkumném jednání či dále popřena insolvenčním správcem. Naopak věřitelé, jimž byla nevykonatelná pohledávka popřena, mají možnost v souladu s ust. § 198 IZ podat k insolvenčnímu soudu žalobu na určení. U vykonatelných pohledávek podává tuto žalobu z důvodu uplatnění výše uvedeného popření ve stanovené lhůtě insolvenční správce.

Co se týká možnosti odvolání proti rozhodnutí o úpadku, uplatňuje se dvojitý režim. V případě, že se jedná o rozhodnutí o úpadku vydané na základě insolvenčního návrhu dlužníka, není odvolání přípustné. Pokud se jedná o insolvenční návrh věřitele, potom právo odvolat se je ponecháno, ale pouze dlužníku. V rámci této možnosti má však dlužník omezeny manévrovací schopnosti, resp. v odvolání může namítat pouze, že nebyl osvědčen úpadek nebo, že vydání tohoto rozhodnutí brání překážka stanovená v IZ. Jako jistá pojistka, která chrání zájmy věřitelů, je ustanovení § 141 odst. 2 IZ, které stanoví, že v případě, že je

osvědčen úpadek dlužníka, není důvodem k tomu, aby odvolací soud zrušil nebo změnil rozhodnutí o úpadku skutečnost, že insolvenční navrhovatel nedoložil, že má proti dlužníku splatnou pohledávku ani skutečnost, že insolvenční navrhovatel v průběhu odvolacího řízení ztratil způsobilost být jeho účastníkem.

Jiným rozhodnutím o insolvenčním návrhu je též jeho odmítnutí, zastavení řízení, zamítnutí insolvenčního návrhu a zamítnutí insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku dlužníka. K zamítnutí návrhu může dojít v případě, že není osvědčeno, že insolvenční navrhovatel a alespoň jedna další osoba má proti dlužníku splatnou pohledávku. Jako pojistka je tu uvedena skutečnost, že za tuto další osobu se nepovažuje osoba, na kterou byla převedena některá z pohledávek navrhovatele proti dlužníku nebo její část v době šesti měsíců před podáním návrhu nebo po zahájení insolvenčního řízení. Ustanovení § 143 odst. 3 pak doplňuje úpravu potud, že insolvenční návrh věřitele podaný pro úpadek formou platební neschopnosti nebude úspěšný, jestliže dlužník jednající v dobré víře v insolvenčním řízení osvědčí, že jeho platební neschopnost nastala protiprávním jednáním třetí osoby, a zároveň lze se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat, že ji odvrátí v době do tří měsíců po splatnosti jeho peněžitých závazků.³³ V případě, že dojde k zamítnutí návrhu, toto rozhodnutí se doručuje zvlášť insolvenčnímu navrhovateli, který má možnost se proti tomuto rozhodnutí odvolat.

Významným ustanovením se v této fázi řízení jeví ust. § 147 IZ, který zakotvuje jako sankci právo na náhradu škody nebo jiné újmy, které má dlužník, popř. jiný dlužníkův věřitel proti insolvenčnímu navrhovateli – věřiteli dlužníka, o jehož vinou bylo řízení zastaveno nebo návrh odmítnut. Jedná se tu o právo na náhradu škody nebo jiné újmy, která vznikla zahájením tohoto řízení nebo opatřeními přijatými v jeho průběhu. Toto právo však musí dlužník, popř. jiný dlužníkův věřitel uplatnit žalobou u soudu v prekluzivní tříměsíční lhůtě počínající u dlužníka ode dne doručení rozhodnutí, jímž se končí řízení a u věřitele od okamžiku zveřejnění tohoto rozhodnutí v insolvenčním rejstříku.

5.3. Fáze stanovení způsobu řešení úpadku a postavení insolvenčního věřitele v ní

Stanovení způsobu řešení úpadku je nezbytným důsledkem rozhodnutí o úpadku, ale rozhodnutí o něm může i nemusí být spojeno s rozhodnutím o úpadku. Nový insolvenční zákon se jednoznačně snaží prosadit větší participaci dlužníkůvých věřitelů na rozhodování o

³³ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část 1, § 136-147

způsobu řešení úpadku, s tím, že chybný úsudek věřitelů v dotčeném směru jde „na jejich účet“. Současně se tím úprava snaží prosadit větší otevřenost dlužníka vůči věřitelům tak, aby dlužník věřitelům poskytoval co nejúplnější informace pro jejich správné rozhodnutí a aby se tak spoluprací s nimi vyhnul řešením úpadku, jež jsou z jeho pohledu nevhodná. Tomu odpovídá především ustanovení § 148 IZ, jež v odstavci 1 bez dalšího připouští, aby insolvenční soud spojil s rozhodnutím o úpadku i rozhodnutí o prohlášení konkursu, jestliže příslušná ustanovení zákona zapovídají jiný způsob řešení úpadku, tedy reorganizaci nebo oddlužení.³⁴

Pokud není možné použít § 148 IZ, tedy není možné současně s rozhodnutím o úpadku prohlásit konkurs nebo rozhodnout o způsobu řešení úpadku dlužníka jiným způsobem, rozhodne soud o způsobu řešení úpadku samostatným rozhodnutím. Toto musí být vydáno nejpozději do tří měsíců po rozhodnutí o úpadku, ne však dříve než po skončení schůze věřitelů svolané rozhodnutím o úpadku. Na této schůzi věřitelů se věřitelé mohou k řešení dlužníkovu úpadku závazně vyslovit a přijmout rozhodnutí o způsobu řešení úpadku dlužníka. Pro tento účel se zavádí speciální kvórum (§ 150 odst. 2 IZ), jež odpovídá významu schůzi přijímaného usnesení.³⁵ Usnesení schůze věřitelů o způsobu řešení úpadku je přijato, jestliže z věřitelů, přihlášených ke dni předcházejícímu dni konání schůze věřitelů, pro ně hlasovala nejméně polovina všech přítomných zajištěných věřitelů a nejméně polovina všech přítomných nezajištěných věřitelů, obojí počítáno podle výše jejich pohledávek nebo pro ně hlasovalo nejméně 90% všech přítomných věřitelů, rovněž počítáno podle výše jejich pohledávek. Hlasování písemnou formou je v tomto případě zakázáno. Důvody, pro které insolvenční soud nemusí rozhodnout o způsobu řešení úpadku podle takto přijatého usnesení schůze věřitelů, jsou taxativně vypočteny v ust. § 152 IZ. Schůze věřitelů vedle usnesení o způsobu řešení úpadku konkursem, může přijmout též usnesení, kterým doporučuje zpeněžení majetkové podstaty podle ust. § 290 IZ (zpeněžení podniku dlužníka jedinou smlouvou). Tato schůze rovněž může přijmout usnesení o určení osoby znalce pro ocenění majetkové podstaty. Menšímu významu takového rozhodnutí odpovídá i nižší potřebné kvórum pro jeho přijetí. Tato nová pravomoc schůze věřitelů je rovněž významným důkazem posílení postavení věřitelů v této fázi řízení. Co se týká případné výše odměny znalce, tu schvaluje věřitelský výbor, popř. soud (§ 154 IZ). Znalec určený schůzi věřitelů předloží znalecký posudek na ocenění majetkové podstaty soudu, který neprodleně poté svolá za účelem schválení tohoto posudku schůzi věřitelů. Posudek bude dále zveřejněn i v insolvenčním rejstříku. Po

³⁴ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část I, § 148

³⁵ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část I, § 149-152

projednání tohoto posudku rozhodne schůze věřitelů, zda jej schvaluje. Pokud schůze tento posudek neschválí, může tato ustavit nového znalce. Již ve stádiu navrhování způsobu řešení úpadku se tedy můžeme setkat s věřitelským orgánem, a to se schůzí věřitelů, jenž je nejsilnějším orgánem věřitelů a představuje setkání všech věřitelů, jež mají přihlášeny pohledávky do insolvenčního řízení a využijí svého práva se na této schůzi účastnit. V této fázi je dále stanovena povinnost pro zajištěného věřitele uhradit do majetkové podstaty bez zbytečného odkladu společně a nerozdílně polovinu odměny a hotových výdajů znalce.

Konkurs jako konkrétní způsob řešení úpadku dlužníka, je definován v ust. § 244 jako „způsob řešení úpadku spočívající v tom, že na základě rozhodnutí o prohlášení konkursu jsou zjištěné pohledávky věřitelů zásadně poměrně uspokojeny z výnosu zpeněžení majetkové podstaty s tím, že neuspokojené pohledávky nebo jejich části nezanikají, pokud zákon nestanoví jinak.“ Účinky prohlášení konkursu nastávají okamžikem zveřejnění rozhodnutí o jeho prohlášení v insolvenčním rejstříku. Prohlášením konkursu přecházejí na insolvenčního správce oprávnění nakládat s majetkovou podstatou. Právní úkony, které poté učinil dlužník jsou vůči věřitelům neúčinné.

Postavení věřitelů posiluje řada ustanovení IZ, která se v této fázi aplikují. Např. § 246 odst. 4 říká, že právní úkon, kterým dlužník po prohlášení konkursu odmítne přijetí daru nebo dědictví bez souhlasu insolvenčního správce, je neplatný.

Významné je také ustanovení, podle kterého dlužníkovi věřitelé po prohlášení konkursu mohou svá práva uplatnit jen způsobem a za podmínek stanovených insolvenčním zákonem. Pozitivně pro insolvenční věřitele působí rovněž ustanovení, která činí neúčinnými práva na uspokojení ze zajištění, která se týkají podstaty a která dlužníkovi věřitelé získali po zahájení insolvenčního řízení, včetně soudcovského zástavního práva. A rovněž jsou neúčinná práva z věcných břemen, která po zahájení insolvenčního řízení byla sjednána pro dlužníka za nápadně nevýhodných podmínek. Prohlášením konkursu se rovněž přerušují veškerá soudní, správní a jiná řízení, vyjma sporů o rozsah majetkové podstaty, ve kterých věřitelé uplatňovali svá práva vůči dlužníku, jiné spory je možné vést pouze podle insolvenčního zákona. Insolvenční zákon stanoví výčtem rovněž řízení, která se prohlášením konkursu nepřerušují, např. řízení trestní, daňová, dědická, apod.

Prohlášením konkursu dochází k zániku společného jmění manželů, které musí být vypořádáno. Na insolvenčního správce přechází dle ust. § 270 IZ oprávnění uzavřít dohodu o jeho vypořádání. Dohodu o vypořádání insolvenční soud neschválí v případě, jestliže s ní nesouhlasí věřitelský výbor. Tedy i v tomto případě má věřitelský orgán poměrně rozsáhlé

oprávnění k ovlivnění takového rozhodnutí. Nový insolvenční zákon důsledněji promítá do konkurzu ustanovení o společném jmění manželů. Z nových ustanovení se jeví důležitým také § 274, který řeší případ, kdy společné jmění manželů je menší než závazky dlužníka, jež z něj mají být uspokojeny. V tomto případě se vypořádání vůbec neprovádí a celé společné jmění manželů se stane součástí majetkové podstaty.³⁶

V této fázi má insolvenční správce také povinnost sestavit zprávu o hospodářské situaci dlužníka ke dni prohlášení konkurzu. Tuto předloží správce soudu nejméně sedm dní předem dnem konání první schůze věřitelů svolané po prohlášení konkurzu. Schůze věřitelů tuto zprávu projedná a rozhodne např. také, zda se má dlužníku – fyzické osobě a jeho rodině poskytovat plnění z majetkové podstaty k úhradě odůvodněných existenčních potřeb.

Na ustanovení insolvenčního zákona týkající se určení způsobu řešení úpadku dlužníka navazuje rovněž část týkající se incidenčních sporů v ust. § 159 a násl. IZ. Zákon především upravuje obecně incidenční spory po jejich procesní stránce, zatímco až dosud byla jejich úprava roztržštěná podle jejich jednotlivých druhů. Zákon obsahuje i jejich základní výčet, který však není taxativní, neboť IZ zná i další případy incidenčních sporů. Rozšíření režimu incidenčních sporů neznámá, že jimi jsou všechny spory vedené insolvenčním správcem v době trvání insolvenčního řízení. Typicky jimi nejsou např. spory, kterými správce vymáhá zaplacení dlužnických pohledávek ve prospěch majetkové podstaty. Základní změna zavedená insolvenčním zákonem pro projednání incidenčního sporu spočívá v tom, že se tento spor projednává v rámci insolvenčního řízení. Zatímco až dosud byl incidenční spor samostatnou právní věcí, která jako taková mohla, ale nemusela, být projednávána timentž soudem. Nově IZ přistupuje k zařazení incidenčního sporu do rámce insolvenčního řízení na základě požadavku hospodárnosti. Současné tím má být zrychleno řešení úpadku. Pokud by však projednání a rozhodnutí incidenčního sporu v rámci insolvenčního řízení mělo vést k průtahům, lze přikázat takový spor jinému soudci insolvenčního soudu.³⁷

5.4. Fáze zjišťování majetkové podstaty a úloha věřitele v ní

Další fází insolvenčního řízení, je fáze zjišťování majetkové podstaty. V této fázi je ústřední postavou především insolvenční správce, jehož úkolem je zjistit majetkovou podstatu. Dlužník mu v této fázi musí poskytnout veškerou součinnost k tomu potřebnou, což se týká i jiných subjektů, o kterých tak stanoví insolvenční zákon, např. věřitelských orgánů.

³⁶ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část 2,3, § 268-276

³⁷ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část 1, § 159-164

V ustanoveních § 205 až 208 IZ, týkající se majetkové podstaty, je obsažena úprava, která zpřesňuje, co je považováno za majetek náležející do majetkové podstaty a které věci jsou z ní vyloučeny. Majetek náležející do majetkové podstaty se zapisuje do soupisu majetkové podstaty. Učini tak insolvenční správce a součinnost mu má poskytnout též věřitelský výbor.

V této fázi vznikají spory o majetek náležející do majetkové podstaty, především jsou podávány žaloby o vyloučení majetku z majetkové podstaty k insolvenčnímu soudu. Sám insolvenční správce může v souladu s ust. § 227 IZ vyjmout majetek, který nemůže sloužit k uspokojení věřitelů, z majetkové podstaty. Zejména půjde o vyjmutí neprodejných věcí a nedobytných pohledávek. Může tak učinit po předchozím souhlasu věřitelského výboru a insolvenčního soudu. Správce spravuje též věci, práva, pohledávky a jiné majetkové hodnoty, které slouží k zajištění pohledávek. Tyto hodnoty je správce povinen spravovat v souladu s pokyny zajištěného věřitele, je-li těchto věřitelů více, mohou tyto pokyny udělit pouze společně. Správce má možnost tyto pokyny též odmítnout, má-li za to, že nesměřují k řádné správě. Náklady spojené s provedením jeho pokynu nese zajištěný věřitel ze svého.

Nový IZ zařazuje do ustanovení § 231 až 234 úpravu neplatnosti právních úkonů. Jedná se o novinku oproti původnímu deklaratornímu pojetí neplatnosti právních úkonů ZKV. Tato ustanovení jsou speciální vůči obecným ustanovením o neplatnosti právních úkonů. Vycházejí z toho, že neplatnost se zjišťuje, avšak vyžadují, aby toto zjištění provedl jediné insolvenční soud, a to buď rozhodnutím v incidenčním sporu nebo jako řešení předběžné otázky v insolvenčním řízení. Zjištěním neplatnosti pravomocným rozhodnutím před zahájením insolvenčního řízení je insolvenční soud vázán.

Co se týká institutu neúčinnosti právních úkonů, které upravuje IZ v ust. § 235 a násl., usiluje nový IZ o využití všech pozitiv, které tento institut poskytuje pro řešení úpadku. Neúčinnými jsou právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných. IZ vychází z rozlišení neúčinnosti ze zákona (§ 239 IZ) a neúčinnosti na základě odporovatelnosti (§ 240 a násl. IZ), a to nejen pokud jde o její vznik, ale i o důsledky, které z toho vyplývají. Plnění z právních úkonů neúčinných ze zákona zahrne správce bez dalšího do soupisu majetkové podstaty a bránit se tomu lze jen vylučovací žalobou. Naproti tomu při neúčinnosti na základě odporovatelnosti lze příslušný majetek zahrnout do podstaty až po právní moci rozhodnutí o neúčinnosti (§ 240 odst. 3 IZ). Povinnost vydat plnění do majetkové podstaty nemají však jen účastníci neúčinného právního úkonu, ale všichni, kdož z něj měli prospěch.

Odporovat právním úkonům dlužníka může v insolvenčním řízení pouze správce, a to odpůrcí žalobou podanou proti osobám, které mají povinnost vydat dlužníkovu plnění z neúčinných právních úkonů do majetkové podstaty. Jde o incidenční spor. Věřitelé i v tomto případě mají možnost ovlivnit podání odpůrcí žaloby, neboť insolvenční správce tuto žalobu musí podat vždy, pokud o tom rozhodne věřitelský výbor. Pokud však nejsou v majetkové podstatě peněžní prostředky ke krytí nákladů tohoto sporu, může správce podmínit podání této žaloby zaplacením přiměřené zálohy na náklady tohoto sporu ze strany věřitelů. Takováto záloha je pak pohledávkou za majetkovou podstatou. Odpůrcí žaloba může být podána pouze do jednoho roku ode dne, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku, je to lhůta prekluzivní.³⁸

Co se týká dalších oprávnění věřitelů v této fázi, tak věřitelé většinu těchto uplatňují svými věřitelskými orgány, především věřitelským výborem, který např. může podat návrh, na základě kterého soud předvolá dlužníka nebo osoby jednající za dlužníka k výslechu a vyzvat jej k prohlášení o majetku (§ 214 IZ). Věřitelský výbor má také některá práva týkající se jeho informování o průběhu úkonů v této fázi řízení, např. má nárok na doručení opisu protokolu o prohlídce dlužníkovy bytu a jiných místností.

5.5. Fáze zpeněžení majetkové podstaty a postavení věřitelů v ní

Další fází insolvenčního řízení je samotné zpeněžení majetkové podstaty. K tomu lze přikročit teprve po právní moci rozhodnutí o prohlášení konkurzu a nejdříve pak po první schůzi věřitelů, což zmiňuje ustanovení § 283 odst. 2 IZ. Je tu vyzdvížena úloha věřitelů, bez jejichž setkání, respektive jednání není možné majetek úpadce zpeněžit.³⁹ Výjimku tvoří věci podléhající brzké zkáze či znehodnocení, případně další výjimku může udělit insolvenční soud. Majetková podstata se zpeněžuje dle ust. § 286 IZ veřejnou dražbou, prodejem movitých i nemovitých věcí podle ustanovení občanského soudního řádu o výkonu rozhodnutí či prodejem majetku mimo dražbu. O způsobu zpeněžení majetkové podstaty rozhoduje insolvenční správce, a to se souhlasem věřitelského výboru.

Pokud je jako způsob zpeněžení majetkové podstaty vybrána forma veřejné dražby, je nutno před uzavřením smlouvy o provedení dražby s dražebníkem tuto smlouvu schválit věřitelským výborem. K prodeji movitých i nemovitých věcí výkonem rozhodnutí je v souladu s § 288 IZ příslušný okresní soud, který nařídí tento výkon pouze v případě, je-li jedním z podkladů pro rozhodnutí souhlas věřitelského výboru. Prodej majetku mimo dražbu je též podmíněn souhlasem věřitelského výboru a bez tohoto souhlasu nemůže smlouva o

³⁸ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část 1, § 235-239

³⁹ SCHELLEOVÁ I., Insolvenční zákon, EUROUNION, s.r.o., 2006, s.198

prodeji majetku nabyt účinnosti. Obsahem § 289 odst. 3 IZ je také možnost napadnout platnost smluv, uzavřených při zpeněžení mimo dražbu. Děje se tak žalobou, která se projedná jako incidenční spor, podat ji je možné jen do skončení insolvenčního řízení.⁴⁰

Vliv zajištěných věřitelů na zpeněžení věcí, práv, pohledávek nebo jiných majetkových hodnot z majetkové podstaty, které slouží k jejich zajištění, a možnost udílení pokynů k jejich zpeněžení insolvenčnímu správci, je předmětem úpravy v § 293 IZ. Správce tyto pokyny může odmítnout pouze pokud má za to, že předmět zajištění lze zpeněžit výhodněji. Přesto je tímto ustanovením podtržena výlučná pozice zajištěného věřitele tak, jak ji chápe nová právní úprava.

5.6. Fáze nakládání s výtěžkem zpeněžení majetkové podstaty a postavení věřitelů v ní

V této fázi je z hlediska postavení věřitelů významné především ustanovení § 297 IZ, kdy v případě, že nestačí výtěžek zpeněžení ke krytí pohledávek a nákladů, lze použít na jejich uhrazení zálohu na náklady insolvenčního řízení nebo zálohu poskytnutou věřitelským výborem. Těmito pohledávkami a náklady se mají na mysli pohledávky za podstatou, pohledávky jim postavené na roveň a náklady na správu majetkové podstaty. Významně se v této fázi uplatňují práva na uspokojení pohledávek zajištěných věřitelů, kteří se uspokojují z výtěžku zpeněžení věci, práva, pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty, jimiž byla zajištěna.⁴¹ Výtěžek zpeněžení má být vydán insolvenčním správcem zajištěnému věřiteli se souhlasem insolvenčního soudu. Stane se tak po odečtení nákladů spojených se správou a zpeněžením a po odečtení částky připadající na odměnu správce. Nově je v IZ stanoveno omezení, kdy náklady spojené se zpeněžením lze odečíst nejvýše v rozsahu 5 % výtěžku zpeněžení; náklady spojené se správou nejvýše v rozsahu 4 % výtěžku zpeněžení. Se souhlasem zajištěného věřitele lze odečíst náklady i ve větším rozsahu. Zajištění věřitelé budou uspokojeni podle pořadí, v jakém vznikl právní důvod zajištění.

Insolvenční správce dále podává soudu a věřitelskému výboru dílčí zprávy o průběhu zpeněžení. Správce může kdykoli během insolvenčního řízení navrhnout soudu, aby povolil částečný rozvrh, s jeho návrhem musí souhlasit věřitelský výbor. (§ 301 IZ).

Posledně úloha věřitelů spočívá ve schvalování konečné zprávy. Konečná zpráva musí vedle jiných náležitostí vyústit ve vyčíslení částky, která má být mezi věřitele rozdělena a musí v ní být tito věřitelé náležitě označeni, a to spolu s údajem o výši jejich podílu na

⁴⁰ SCHELLEOVÁ I., Insolvenční zákon, EUROUNION, s.r.o., 2006, s.201

⁴¹ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část 2,3, § 296-301

uvedené částce. Proces schvalování konečné zprávy má na starosti soud, který tuto zprávu přezkoumá a poté uvědomí účastníky řízení o této zprávě tím, že ji zveřejní vyhláškou s poučením, že mohou do patnácti dnů podat proti této zprávě námitky. K projednání konečné zprávy a námitek k ní nařídí insolvenční soud jednání. Předvolání k němu zvláště doručí, vedle insolvenčního správce a dlužníka, také těm věřitelům, kteří proti konečné zprávě podali námitky a věřitelskému výboru. Pokud je konečná zpráva schválena, věřitelům, jejichž námitkám nebylo vyhověno, zbývá možnost podat odvolání proti rozhodnutí o schválení konečné zprávy. Po právní moci rozhodnutí o schválení konečné zprávy následuje návrh rozvrhového usnesení, který předloží insolvenčnímu soudu insolvenční správce. V návrhu určí částky, které mají být věřitelům vyplaceny. Tomuto předchází uspokojení dosud nezaplacených pohledávek za majetkovou podstatou, pohledávek jim postavených na roveň a zajištěných pohledávek v souladu s ust. § 305 IZ. Běžných věřitelů se týká až vydané rozvrhové usnesení, jim je toto doručeno a mohou proti němu podat odvolání. V rozvrhovém usnesení zároveň soud určí správcí lhůtu k jeho splnění. Všichni věřitelé se uspokojují v rozvrhu poměrně vzhledem k výši jejich pohledávky tak, jak byla zjištěna.

5.7. Zrušení konkurzu a úloha věřitelů v této fázi

Samotný konkurz končí v souladu s ust. § 308 IZ zrušením konkurzu insolvenčním soudem v případech, kdy bude zjištěno že nebyl dodatečně osvědčen dlužníkův úpadek nebo v případě, že bude zjištěno, že zde není žádný věřitel, tj. všechny závazky úpadce za majetkovou podstatou a jim postavené na roveň byly uhrazeny. S tímto se většinou nesetkáme, ale zákon musí pamatovat i na případ vyrovnání závazků, kdy podstata konkurzu byla uhrazena a nejsou zde žádné důvody v insolvenčním řízení pokračovat. Konkurz končí také v případě zjištění, že majetek dlužníka zcela nepostačuje na uspokojení věřitelů nebo po obdržení zprávy insolvenčního správce o splnění rozvrhového usnesení. Insolvenční soud rozhodne o zrušení konkursu též na návrh dlužníka, jestliže dlužník k tomuto návrhu připojil listinu, na které všichni věřitelé a insolvenční správce vyslovili se zrušením konkursu souhlas a na které je úředně ověřena pravost podpisu osob, které ji podepsaly. Jde tedy o právní úkon všech účastníků insolvenčního řízení, založený na návrhu dlužníka.

6. Věřitelské orgány a jejich úloha v insolvenčním řízení

V insolvenčním řízení se může stát, že dlužník má věřitelů pouze několik, ale není vyloučen ani větší počet věřitelů. S rostoucím počtem věřitelů bývá často znesnadněna jejich komunikace. Z důvodu zefektivnění postavení věřitelů v insolvenčním řízení se vytváří věřitelské orgány, které napříště reprezentují vůli všech nebo určité skupiny věřitelů. Úprava v IZ předpokládá existenci tří věřitelských orgánů, a to schůze věřitelů, věřitelského výboru a zástupce věřitelů. Nový IZ přebírá věřitelské orgány z původní úpravy ZKV a nově zejména zpřesňuje úpravu vztahů mezi jednotlivými věřitelskými orgány a jejich působnost.⁴²

6.1. Schůze věřitelů

Nejdůležitějším věřitelským orgánem je schůze věřitelů, které dle ustanovení § 46 IZ přísluší volba a odvolání členů věřitelského výboru a jeho náhradníků nebo zástupce věřitelů. Rozhoduje také, zda ponechá ve funkci prozatímní věřitelský výbor. Schůze věřitelů si může vyhradit cokoli, co patří do působnosti věřitelských orgánů. Dále je stanoveno, že v případě, kdy není ustaven věřitelský výbor nebo zástupce věřitelů (a není-li v IZ stanoveno jinak), vykonává jejich působnost právě schůze věřitelů, jako ústřední věřitelský orgán. Toto ustanovení slouží především ke zpřesnění vztahů mezi jednotlivými věřitelskými orgány.

Ustanovení § 47 a následující upravují postavení schůze věřitelů jako základního věřitelského orgánu. Ustanovení týkající se schůze věřitelů jsou v zásadě převzata z předchozí právní úpravy, v novém IZ jsou pouze upřesněna, což se z hlediska praxe jevílo jako nejvhodnější. Obecně se vychází z principu, že věřitelé mají mít co nejširší možnost vyjádřit se k důležitým otázkám insolvenčního řízení. V ustanovení § 47 odst. 1 IZ se nově zavádí povinnost soudu svolat schůzi věřitelů, žádají-li o její svolání správce, věřitelský výbor nebo zástupce věřitelů nebo nejméně dva věřitelé, jejichž pohledávky činí v souhrnu alespoň desetinu přihlášených pohledávek. Takováto schůze musí být svolána tak, aby se konala nejpozději do třiceti dnů nebo v navrženém pozdějším termínu. Právo účastnit se této schůze mají přihlášení věřitelé, dlužník, insolvenční správce, a dále např. státní zástupce, popř. odborová organizace. Ustanovení § 48 IZ upravuje podrobnosti o způsobu svolání schůze věřitelů a o předmětu jejího jednání. Oznámení o svolání schůze oznamuje soud vyhláškou, v níž je uveden předmět jednání, jakož i termín a místo konání schůze. Na této schůzi může

⁴² SCHELLEOVÁ I., Insolvenční zákon, EUROUNION, s.r.o., 2006, s.61

být projednán pouze předmět, pro který byla schůze svolána. Za přítomnosti všech věřitelů na schůzi se tito mohou usnést na rozšíření předmětu jednání o nové body. Předmětem jednání první schůze je vždy volba věřitelského výboru a první schůze věřitelů po přezkumném jednání může zvolit nového insolvenčního správce místo původního, kterého schůze nadpoloviční většinou hlasů přihlášených věřitelů počítaných podle výše jejich pohledávek odvolá. Úprava dále sankcionuje věřitele, který opakovaně a bezdůvodně podal návrh na svolání schůze věřitelů. Ten má poté povinnost uhradit věřitelům náklady, které jim účastí na této schůzi vznikly. Insolvenční soud může také uložit tomuto věřiteli nahradit náklady soudu na svolání a organizaci této schůze.

Hlasovací právo na schůzi věřitelů je upraveno tak, že pokud IZ výslovně nestanoví jiné kvórum, postačí k platnosti usnesení schůze věřitelů prostá většina hlasů přítomných nebo řádně zastoupených věřitelů, která se počítá podle výše jejich pohledávek. Jako pomůcka se stanoví, že na každou 1 Kč pohledávky připadá jeden hlas. Náleží-li pohledávka více osobám, musí se dohodnout, kdo bude vykonávat hlasovací právo a jiná práva s ní spojená jinak platí, že každý z nich vykonává práva jen ohledně svého dílu pohledávky. Nutno též zmínit ochranu před případným střetem zájmů v § 53 IZ: *„Pokud nejde o volbu věřitelského výboru, nesmí žádný z věřitelů hlasovat ve vlastní věci nebo ve věci osoby věřiteli blízké anebo osoby, která tvoří s věřitelem koncern.“* Pojem vlastní věc však IZ neřeší a ponechává jej na judikatuře.⁴³

Ustanovení § 50 IZ nově zavádí možnost korespondenčního hlasování na schůzi věřitelů, přičemž podrobnosti týkající se hlasovacího lístku jsou obsaženy v prováděcím právním předpisu.⁴⁴ Běžným způsobem hlasování je však stále hlasování bezprostřední, spojené s přítomností věřitele na schůzi. Úprava vychází z předpokladu, že hlasovací právo náleží bez dalšího věřitelům, jejichž pohledávka byla zjištěna. Pro dobu po přezkumném jednání, v jehož rámci mohlo dojít k popření některých pohledávek, svěřuje IZ rozhodnutí o hlasovacím právu věřitelů s popřenými pohledávkami nově schůzi věřitelů, která jim může přiznat hlasovací právo v rozsahu popřených pohledávek. V rozsahu, ve kterém by toto právo nepřiznala schůze věřitelů, rozhodne o hlasovacím právu insolvenční soud, stejně tak soud rozhodne u pohledávek sporných nebo dosud nezjištěných. Hlasovací právo zkoumá insolvenční soud u každého z věřitelů jednotlivě, což dle mého názoru bude v praxi směřovat ke značným komplikacím a průtahům a bude tak značně prodlužovat svolané schůze věřitelů.

⁴³ SCHELLEOVÁ I., Insolvenční zákon, EUROUNION, s.r.o., 2006, s.65

⁴⁴ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část B, § 50

Aby zákon omezil možnost případných průtahů, není proti rozhodnutí soudu o hlasovacím právu přípustný opravný prostředek a soud není tímto usnesením pro další schůzi vázán (§ 52 odst. 2 IZ).

Každé usnesení schůze věřitelů musí být v souladu se společným zájmem věřitelů, jinak jej může insolvenční soud zrušit (§ 54 IZ). Soud tak může učinit pouze na návrh insolvenčního správce nebo věřitele, jenž hlasoval proti tomuto usnesení, a to nejpozději do skončení schůze věřitelů, na které bylo usnesení přijato. Tímto postupem nejdou zrušit zákonem vyjmenovaná usnesení, např. usnesení schůze věřitelů o způsobu řešení dlužníkovy úpadku. Odvolání proti rozhodnutí soudu o zrušení usnesení pak může podat každý z věřitelů, kteří hlasovali pro přijetí zrušeného usnesení. Soud vyzve každého takového věřitele, aby uvedl, zda se vzdává odvolání proti rozhodnutí o zrušení usnesení. Opačný postup se analogicky použije, jestliže soud naopak zamítl návrh na zrušení usnesení schůze věřitelů. Podat odvolání je pak naopak aktivně legitimován pouze věřitel, který navrhl zrušení usnesení schůze věřitelů.

6.2. Věřitelský výbor

Ustanovení IZ o věřitelském výboru nově rozvádějí a zpřesňují dosavadní právní úpravu. Dochází však i k některým zásadním změnám, které zlepšují akceschopnost a posilují kontrolní mechanismy a rozhodovací pravomoci tohoto orgánu. Dle ustanovení § 46 IZ věřitelský výbor vykonává působnost věřitelských orgánů s výjimkou věcí, které patří do působnosti schůze nebo které si schůze vyhradila.

Povinnost ustanovit věřitelský výbor se stejně jako v předchozí právní úpravě váže k počtu více než padesáti přihlášených věřitelů. Maximální počet členů věřitelského výboru je však omezen na sedm místo dosavadních devíti v ZKV, což má přispět k vyšší efektivitě tohoto orgánu. Minimálně musí mít věřitelský výbor tři členy, přičemž o konkrétním počtu členů rozhoduje schůze věřitelů. Nově je schůze věřitelů oprávněna ustanovit každému z členů věřitelského výboru více než jednoho náhradníka.

Zásadním problémem při úpravě věřitelského výboru je otázka jeho složení. Zákon požaduje, aby ve věřitelském výboru byly zastoupeny všechny skupiny věřitelů podle povahy pohledávek a aby nezajištění věřitelé v něm měli co do počtu členů alespoň takové zastoupení jako věřitelé zajištění. Výjimka je upravena pro případ, že nezajištění věřitelé své členy nenavrhnou nebo tyto osoby se svým zvolením nesouhlasí nebo tyto osoby nejsou zvoleny z jiného důvodu. Důvodem pro tuto úpravu je skutečnost, že o zvolení věřitelského výboru budou věřitelé rozhodovat po skupinách jako zajištění a nezajištění věřitelé. Provedenou

volbu členů věřitelského výboru potvrzuje insolvenční soud.⁴⁵ Předpoklady způsobilosti vykonávat funkci člena nebo náhradníka věřitelského výboru obsahuje ustanovení § 59 IZ. Podrobně vyjmenovává osoby, jenž nemohou vykonávat funkci člena nebo náhradníka věřitelského výboru, především pak ty, u kterých je vzhledem k jejich vztahu k dlužníkovi důvod pochybovat o jejich nepodjatosti. Členy a náhradníky věřitelského výboru mohou být ovšem jen přihlášení věřitelé, kteří se svým zvolením souhlasí. Stane-li se členem nebo náhradníkem věřitelského výboru právnická osoba, oznámí neprodleně insolvenčnímu soudu fyzickou osobu, která bude jejím jménem ve věřitelském výboru jednat. Zachováno zůstává oprávnění soudu nepotvrdit volbu věřitelského výboru nebo některého z jeho členů či jejich náhradníků, pokud soud shledává důvod pro pochyby o důvěryhodnosti nebo odborné způsobilosti osob, které mají funkci člena nebo náhradníka vykonávat. Ve snaze předejít průtahům v řízení mohou proti rozhodnutí soudu o nepotvrzení volby člena podat odvolání pouze věřitelé hlasující pro jeho volbu a to jen do skončení schůze věřitelů; o tom musí být soudem poučeni.

Působnost věřitelského výboru upravuje ustanovení § 58 IZ demonstrativním výčtem jeho činností⁴⁶, který je v dalších ustanoveních IZ rozšiřován.

Věřitelský výbor dle § 58 IZ zejména:

- a) dohlíží na činnost insolvenčního správce,
- b) poskytuje insolvenčnímu správci podporu při jeho činnosti,
- c) uděluje insolvenčnímu správci nebo dlužníkovi s dispozičními oprávněními souhlas k uzavírání smluv o úvěrovém financování,
- d) schvaluje průběžně výši a správnost hotových výdajů insolvenčního správce a nákladů spojených s udržováním a správou majetkové podstaty,
- e) může nahlížet do dlužníkovy účetnictví nebo evidence vedené podle zvláštního právního předpisu,
- f) může rozhodnout o ověření řádné účetní uzávěrky nebo mimořádné účetní závěrky audítorem,
- g) může nahlížet do dlužníkových písemností ve stejném rozsahu jako insolvenční správce,
- h) plní úkoly stanovené tímto zákonem nebo uložené mu insolvenčním soudem,
- i) je oprávněn podávat insolvenčnímu soudu návrhy týkající se průběhu insolvenčního řízení, včetně návrhů na uložení procesních sankcí.

Mimo tento výčet se jedná o oprávnění vztahující ke konkurzu, např. v souladu s § 154

⁴⁵ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část B, § 56-57

⁴⁶ SCHELLEOVÁ I., Insolvenční zákon, EUROUNION, s.r.o., 2006, s.68

odst. 2 IZ schvaluje odměnu znalce, dle § 162 odst. 2 IZ dává souhlas insolvenčnímu správci k uzavření smíru v incidenčním sporu, dále např. v souladu s § 216 odst. 2 IZ má právo klást předvolanému otázky, v souladu s § 219 odst. 2 IZ má právo navrhopvat ocenění položek soupisu majetku náležejícího do majetkové podstaty, ustanovení § 226 odst. 4 IZ upravuje právo vyjádřit se k návrhu na vynětí věci z majetkové podstaty, podle § 271 odst. 2 IZ dává souhlas k dohodě o vypořádání společného jmění manželů, podle § 287 odst. 2 IZ schvaluje jako způsob zpeněžení majetkové podstaty veřejnou dražbu, podle § 301 odst. 1 IZ dává souhlas k povolení částečného rozvrhu apod.

Věřitelský výbor vykonává svou činnost jako kolektivní orgán. Jeho předseda svolává a řídí schůze. Věřitelský výbor se schází z vlastní iniciativy nebo jej svolává insolvenční soud nebo správce. Věřitelský výbor rozhoduje většinou hlasů svých členů, nepřítomné členy zastupují jejich náhradníci. Věřitelský výbor je usnášení schopný, je-li přítomna nadpoloviční většina jeho členů nebo jejich náhradníků. Pojistkou proti nerozhodnosti hlasů je předseda věřitelského výboru, jehož hlas má rozhodující váhu v případě nerozhodného hlasování. Funkce předsedy je velmi významná, proto IZ pro případ nezvolení předsedy ani při jeho opakované volbě svěřuje právo určit předsedu z řad členů věřitelského výboru insolvenčnímu soudu.⁴⁷ Členové i náhradníci se mohou na své nebezpečí dát zastoupit při výkonu své funkce ve sboru kteroukoli fyzickou osobou, která má způsobilost k právním úkonům; nejde-li o advokáta, může tento zástupce jednat jen osobně. Členové a náhradníci věřitelského výboru jsou povinni při výkonu své funkce postupovat s odbornou péčí a odpovídají za škodu nebo jinou újmu, kterou způsobí porušením svých povinností nebo neodborným výkonem své funkce. Při výkonu své funkce musí dát přednost společnému zájmu věřitelů před zájmy vlastními nebo zájmy jiných osob (§ 60 odst. 1 IZ). Členové a náhradníci mají právo na náhradu nutných výdajů a přiměřenou odměnu, přičemž výši určí insolvenční soud podle prováděcího předpisu. Výslovně je věřitelskému výboru umožněno při své činnosti využít služeb auditorů, daňových poradců a jiných specializovaných odborníků. Náklady s tím spojené je možné hradit z majetkové podstaty jen se souhlasem insolvenčního soudu, který při jeho udílení zkoumá jejich účelnost a rozsah ve vztahu k celkovému rozsahu majetkové podstaty a rovněž jejich přínos.

Zásadní změna v § 61 IZ spočívá v oprávnění soudu ustavit prozatímní věřitelský výbor do doby, než dojde k volbě věřitelského výboru. Soud tak může učinit ještě před první schůzí věřitelů a před rozhodnutím o úpadku. Toto ustanovení nahrazuje nepraktické

⁴⁷ SCHELLEOVÁ I., Insolvenční zákon, EUROUNION, s.r.o., 2006, s.68, 69

ustanovení o působnosti schůze věřitelů v tomto období a pokrývá právní vakuum pro dobu, v níž se schůze věřitelů v určitých fázích insolvenčního řízení fakticky ani sejít nemůže. Insolvenční soud musí jmenovat prozatímní věřitelský výbor, jestliže věřitelský výbor nebyl ustaven schůzí věřitelů k tomu svolanou. První schůze věřitelů konaná po jmenování prozatímního věřitelského výboru rozhodne o tom, zda ponechá ve funkci prozatímní věřitelský výbor. Tento prozatímní věřitelský výbor ukončí svou činnost jakmile insolvenční soud potvrdí řádný věřitelský výbor zvolený schůzí věřitelů. Druhou variantou může být potvrzení prozatímního věřitelského výboru schůzí věřitelů, čímž se stává řádným věřitelským výborem.

K zániku funkce člena nebo náhradníka věřitelského výboru může dojít jeho odvoláním, odstoupením z funkce nebo ukončením jeho účasti v insolvenčním řízení. Spolu s postoupením pohledávky podle pravidel IZ, může přejít také členství ve věřitelském výboru; to neplatí, pokud je nabyvatelů pohledávky více. Odvolat člena nebo i celý věřitelský výbor může insolvenční soud z důležitých důvodů, zejména pak při porušování nebo zanedbávání povinností. Poté musí soud svolat schůzi věřitelů k provedení nové volby tohoto orgánu nebo doplňující volby jeho jednotlivého člena.

Nebyl přijat návrh, aby rozhodnutí věřitelského výboru bylo možné při jeho pasivitě nahradit rozhodnutím insolvenčního soudu. Výjimkou je situace řešená v § 66 IZ, kdy v průběhu insolvenčního řízení poklesne počet členů řádného věřitelského výboru na méně než 3; za této situace insolvenční soud sám vykonává působnost věřitelského výboru až do okamžiku provedení doplňující volby členů řádného věřitelského výboru schůzí věřitelů nebo do okamžiku jmenování prozatímního věřitelského výboru, ke kterému dojde doplněním členů výboru insolvenčním soudem, čímž se takto doplněný věřitelský výbor stává prozatímním.

Pokud má dlužník zaměstnance, je odborová organizace oprávněna účastnit se jednání věřitelského výboru s poradním hlasem.

6.3. Zástupce věřitelů

Posledním věřitelským orgánem je zástupce věřitelů, který je zvolen v případě, že volba věřitelského výboru je pouze fakultativní a schůze věřitelů se rozhodne namísto věřitelského výboru zvolit právě pouze zástupce věřitelů a jeho náhradníka.⁴⁸ Tato situace

⁴⁸ DŮVODOVÁ ZPRÁVA K INSOLVENČNÍMU ZÁKONU, zvláštní část B, § 68

může nastat v případě, že přihlášených insolvenčních věřitelů je méně než 50. Pro zástupce věřitelů platí obdobně ustanovení ohledně věřitelského výboru s jedinou výjimkou, kterou je zákaz jmenování zástupce věřitelů a jeho náhradníka insolvenčním soudem.

6.4. Postavení věřitelů ve vztahu k insolvenčnímu správci

Právní úprava postavení insolvenčního správce je obsažena v IZ a částečně je obsažena rovněž v zákoně č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích. Podle této právní úpravy je insolvenční správce jmenován ze seznamu insolvenčních správců, který nově vede Ministerstvo spravedlnosti ČR. I nadále však správcem může být jmenována i osoba mimo tento seznam a může jím být i zahraniční obchodní společnost nebo zahraniční sdružení obdobné veřejné obchodní společnosti podle obchodního zákoníku. Nově je upraven i institut předběžného správce a též institut odděleného insolvenčního správce pro případ, že je insolvenční správce vyloučen z některých úkonů z důvodu podjatosti.

Insolvenční správce je ustanovován insolvenčním soudem. Nová úprava obsažená v IZ v tomto směru poskytuje posílení role věřitelů, a to již od počátku insolvenčního řízení. Na schůzi věřitelů následující po přezkumném jednání se mohou věřitelé usnést, že soudem ustanoveného správce odvolávají z funkce a že ustanovují nového. Toto rozhodnutí musí následně potvrdit insolvenční soud. Může nastat situace, kdy schůze věřitelů sice rozhodne o odvolání správce, neusnese se však již na volbě nového. V tom případě jej ustanoví insolvenční soud. Takto ustanovený správce již nemůže být odvolán schůzí věřitelů. Věřitelé také mají prostřednictvím věřitelského orgánu možnost podat návrh na odvolání správce, důvody mohou být různé, avšak s výjimkou těch, které mají původ v porušení povinností insolvenčního správce. Z těchto důvodů může být správce, a to nejen na návrh věřitelského orgánu, své funkce zproštěn. Zproštěn své funkce může být insolvenční správce také v případě, že nepostupuje s odbornou péčí nebo že závažně porušil některou svou povinnost. Pro tento případ upravuje § 37 IZ jeho odpovědnost za škodu nebo jinou újmu způsobenou nejen věřitelům, ale i úpadci nebo třetím osobám. Ustanovení § 36 IZ dále stanoví určité měřítko, podle kterého má insolvenční správce postupovat při výkonu své funkce - především musí vyvinout veškeré úsilí, které je možné po něm spravedlivě požadovat, aby věřitelé byli uspokojeni v co nejvyšší míře, přičemž je povinen dát přednost společnému zájmu věřitelů před zájmy vlastními nebo jiných osob. Správce je rovněž z titulu své funkce povinen poskytovat věřitelským orgánům součinnost k řádnému výkonu jejich činnosti, zejména se na žádost věřitelského orgánu musí účastnit jeho jednání a nejméně jednou za tři měsíce předkládá věřitelskému orgánu písemnou zprávu o stavu insolvenčního řízení. Co se týká

odměny insolvenčního správce a náhrady hotových výdajů, tyto se v případě konkursu určují z výtěžku zpeněžení, tato pohledávka správce se uspokojuje z majetkové podstaty, a pokud to nestačí, tak ze zálohy na náklady insolvenčního řízení. Není-li ani v tomto případě uspokojení možné, zbytek hradí stát. Insolvenční soud může po projednání s věřitelským výborem odměnu správce přiměřeně zvýšit nebo snížit; i zde se tedy projevuje zvýšený vliv věřitelů na průběh řízení. Věřitelé jsou dále oprávněni se souhlasem insolvenčního soudu a na základě rozhodnutí věřitelského výboru poskytnout insolvenčnímu správci zálohu k úhradě jeho výdajů, a to i opakovaně. Náklady činnosti správce, k nimž je povinen, jsou již zahrnuty do jeho odměny a nese je tedy ze svého; výjimkou může být ale např. § 39 odst. 2, kdy může správce splnění některých činností zadat jiným osobám na účet majetkové podstaty, ovšem v tomto případě je nutný souhlas nejen insolvenčního soudu ale i věřitelského výboru. Správce může v tomto případě výjimečně, po předchozím schválení věřitelským výborem, využít služeb právních, ekonomických a jiných specializovaných odborníků a tyto náklady je pak možné uhradit z majetkové podstaty.

Vlivu věřitelů a jejich orgánů na činnost insolvenčního správce v jednotlivých fázích insolvenčního řízení byla podrobně věnována kapitola pátá této diplomové práce.

7. Závěr

Závěrem bych chtěla shrnout, že úprava insolvenčního práva obsažená v zákoně č.182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), je úpravou novou, v mnoha směrech dosud neprobádanou a nevyzkoušenou a tudíž není v současné chvíli možné ji relevantně hodnotit. Teprve čas ukáže, zda se úvahy legislativců a tvůrců této právní úpravy ubíraly tím správným směrem a zda bude přínosem našemu právnímu řádu či nikoli.

Úkolem mé práce bylo především pojednat o postavení věřitelů podle nového insolvenčního zákona, o právech a povinnostech nově svěřených věřitelům a věřitelským orgánům. Na posílení postavení věřitelů v insolvenčním řízení bezesporu navazuje také rozšíření odpovědnosti jak jednotlivých věřitelů, tak i věřitelských orgánů.

Hlavní pozitiva nové právní úpravy shledávám především ve stanovení lhůt a přesnějších pravidel vedení celého insolvenčního řízení, z čehož plyne, z pohledu věřitelů, také rychlejší a snadnější cesta k uspokojení jejich nároků vůči dlužníku. Soudy, kterým byly zkráceny lhůty a prostor pro rozhodování, by neměly nadále insolvenční řízení brzdit a komplikovat. Obecnou zkušeností totiž je, že čím kratší dobu insolvenční řízení probíhá, tím vyšší míru uspokojení věřitelů lze očekávat. Nový insolvenční zákon je, dle mého názoru, nastaven způsobem, jenž by tento záměr měl naplnit.

Pozitivum z pohledu věřitelů shledávám také ve skutečnosti, že tito nově získají větší prostor pro ovlivňování výběru osoby, která bude vykonávat funkci insolvenčního správce v insolvenčním řízení, do kterého tito věřitelé přihlásili své pohledávky. Budou si moci do této funkce vybrat nejkvalitnějšího kandidáta, takového, který bude mít dostatek zkušeností a dostatečnou odbornou kvalifikaci. Prvotní výběr insolvenčního správce bude sice na insolvenčním soudu, ten jej však vybere pouze takzvaně „nanečisto“. Pokud s výběrem soudu nebudou věřitelé souhlasit, mohou si vybrat správce jiného, který bude mít v jejich očích větší důvěru. Tím se z mého pohledu zároveň eliminuje riziko, které tu hrozí doposud, kdy dosavadní seznamy správců konkursních podstat jsou přeplněné, ovšem nikoli kvalitními správci, a soud může kdykoli takového špatného kandidáta jmenovat správcem konkursní podstaty v jakémkoli konkursním řízení probíhajícím v obvodu toho kterého konkursního soudu. Všichni tito se také stanou od 1.ledna 2008 automaticky insolvenčními správci. Naštěstí bude nově na věřitelích, aby si správně vybrali insolvenčního správce a vyřadili tak ty osoby, které v této funkci, nikoli formálně, ale fakticky nemají co dělat.

Jako další změnu k lepšímu chápání zprovoznění insolvenčního rejstříku, čímž se soudní řízení, i z pohledu věřitelů, posune na novou úroveň a doufám, že tímto směrem se později budou ubírat i jiné druhy civilního procesu.

V neposlední řadě považuji za velký posun vpřed také skutečnost, že na základě nové úpravy již nebude docházet k podhodnocování zajištění peněžními ústavami a úvěrovými institucemi, jak tomu bylo doposud. Měla na to značný vliv především úprava ZKV, podle které sloužilo k úhradě pohledávek zajištěných věřitelů jen 70 % čistého výtěžku zpeněžení majetku, který jej zajišťoval, typicky zástav. Tato úprava pak vedla ke zdražení úvěrů, neboť banky, právě z obavy před vznikem takovéto situace, kdy by musela být jejich pohledávka uspokojena v konkurzu, požadovaly po svých dlužnících vyšší míru zajištění, což právě vedlo ke zdražování úvěrů. Nový insolvenční zákon tuto cestu opustil a umožňuje, aby k úhradě pohledávek zajištěných věřitelů sloužil celý čistý výtěžek zpeněžení majetku, který je určen k tomuto zajištění. Opouští tak, dle mého názoru, přehnaně solidární postoj k právům nezajištěných věřitelů, kteří tak byli, pomocí násilných zásahů do práv zajištěných věřitelů, v konkursu alespoň částečně uspokojování. Nová právní úprava tak na druhou stranu bude mít negativní vliv na postavení nezajištěných věřitelů, pro které se může stát insolvenční řízení „noční můrou“ na cestě za uspokojením jejich pohledávek, neboť se může stát, že významná část dlužníkovy majetku bude jako zajištění použita k úhradě pohledávek zajištěných věřitelů.

Na nové úpravě bude jistě možné najít i více úskalí, předně mne napadá např. otázka, jakým způsobem bude zajištěna operativnost věřitelských orgánů a jejich rozhodování v insolvenčním řízení, když nově mají rozšířen okruh pravomocí a je posílena i jejich nezávislost na insolvenčním soudu a insolvenčním správci. Tato otázka zůstane nejspíš v této chvíli nezodpovězena.

Změny i v této právní oblasti budou ovšem nejprve postupné. Ještě dlouho budou mít především soudy v ruce současně dva zákony, starý zákon o konkurzu a vyrovnání a novou úpravu insolvenčního zákona, neboť podle přechodných ustanovení nového IZ, pokud ještě 31.12.2007 přijde soudu návrh na prohlášení konkurzu, bude toto řízení probíhat podle staré právní úpravy, a to až do svého konce.

Na úplný závěr chci říci, že celá problematika postavení věřitelů v insolvenčním řízení je velice složitá a dosud existuje jen málo pomůcek, které by nám mohly výrazně posloužit k jejímu pochopení. Vzhledem k šířce tématu mi rozsah této práce neumožňoval zohlednit danou problematiku ze všech úhlů, a tak podrobně, jak by si bezesporu zasloužila, přesto jsem se snažila pojednat o daném tématu co možná nejdříveji a na mnoha místech uvést také

souvislosti dané úpravy, přesto však po zdravé úvaze mohu tvrdit, že je k tomuto tématu ještě mnoho co říci a v mnohém teprve praxe poukáže na některá její úskalí, která jsou doposud teoretikům skryta a která rozkryje teprve čas.

8. Použitá literatura

Monografie:

Pražák, J.M., Novotný, F., Sedláček, J., Latinsko – český slovník, Praha, Česko-slovenská grafická unie, a.s., 1940

Schelleová, I., Insolvenční zákon, Praha, EUROUNION, s.r.o., 2006

Schelleová, I., Konkurz a vyrovnání, 2. doplněné vydání, Praha, EUROLEX BOHEMIA, 2004

Schelleová, I. a kolektiv, Civilní proces, Praha, EUROLEX BOHEMIA, 2006

Winterová, A. a kolektiv, Civilní právo procesní, 4. aktualizované vydání, Praha, Linde Praha, a.s., 2006

právní předpisy (v aktuálním znění):

Zákon č. 328/1991 Sb., zákon o konkursu a vyrovnání

Zákon č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon

Zákon č. 312/2006 Sb., zákon o insolvenčních správcích

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., insolvenčnímu zákonu

články:

KRČMÁŘ, Z., Transparentnost a předvídatelnost, podmínka úspěšnosti úpravy úpadkového práva, Noviny pro konkurs a vyrovnání, 3/2006

BUREŠ, J., Bulletin advokacie, 11/2007, rozhovor

POHL, T., Základní principy nové právní úpravy řešení úpadku v ČR, Bulletin advokacie 11/2007

KOZÁK, J., Insolvenční zákon krok za krokem, Noviny pro Konkurz a vyrovnání 12/2006

ostatní prameny:

Noviny pro konkurz a vyrovnání – internetový archiv

WHITE&CASE, Insolvenční zákon - postavení věřitelů, 2007, přednáška

www.epravo.cz

www.juristic.cz

ASPI